

NO Z A i K

ERBAKIR FEN LİSESİ • 20 MART 2023 • SAYI 11

#mozaik:11

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRLERİMİZ

Dilasu Pala
Yaren Söylemez
Halil Kanyurt
Numan Ölmez
Turhan Eymen Müftüoğlu

Denetleme

Ahmet Altan

SOSYAL

Başlamadan önce...	Birol Altunay • 3
Minimalizm&Hale Acun Aydın	Aybüke Uludemir • 5
Gerilim Filmleri Hakkında	Melek Ceylin • 7
TRENCH	Halil Kanyurt • 8
Mozaikten Ülkeler: Peru	Eren Berk Karabulut • 12
Tablo: Çılgılık	Aybüke Uludemir • 19
Moğollar ve Samurayların Savaşı	Turhan Eymen Müftüoğlu • 20
Kara Şahin Düştü	Numan Ölmez • 23

SANATSAL/EDEBÎ

Uğruna Yazılmamış Şehirler	İlyas Arda Turpan • 29
Kayıp	Elif Ceren • 30
Dostlara Veda	İlyas Arda Turpan • 31
Kar	Aybüke Uludemir • 32
Şiirleri Yakmak	İlyas Arda Turpan • 33
Sonsuz Yolculuk	Elif Nur Yeler • 34
İnsan ne için yaşar?	Bengisu Berra Akay • 35
Kristal Bardak	Ayşegül Hapak • 36
Deli Dumrul Hikayesi	Eylül Aktaş • 39
İssız Bir Sokakta Bulduğum	İlyas Arda Turpan • 44
Defterde Yazan Şiirler	

Mozaik ekibi iyi okumalar diler.

Başlamadan önce...

Ulu Önderimiz Mustafa Kemal ATATÜRK'ün "Felaket başa gelmeden evvel önleyici ve koruyucu tedbirleri düşünmek lazımdır, geldikten sonra dövünmenin yararı yoktur. " sözü ile başlamak istiyorum. Atatürk bu sözü 1920 yılında söylemiştir.

Yıl 2023 ve günlerden 6 Şubat. Kahramanmaraş merkezli ve 11 ilimizi etkileyen bir felaket. Adı DEPREM. 3 dakikada 1 artçı sarsıntıların yaşandığı Kahramanmaraş depreminde hayatını kaybedenlerin sayısının 46 bin 104 olduğunu açıkladı. Deprem bölgesindeki 11 ilde yıkık, acil yıkılacak ve ağır hasarlı bina sayısı 230 bini, bağımsız bölüm sayısı da 645 bini buldu. Ama hayallerden bahseden yok. Okullarda çizilen, boyanan ve yıkılan evlerden bahseden yok.

Ailemle gezdiğim, yeni tatlar baktığım ve güzel anılar biriktirdiğim bu iller artık yok demek istemiyorum ama... Künefeler ve kebaplar toza karıştı, hanlar kayboldu, yıkılmaz denilen saray duvarları yıkıldı. Televizyonlarda defalarca seyrettik, gazetelerde defalarca okuduğumuz ve sosyal medyada defalarca karşımıza çıkan yerler yıkılmış ve enkaz haline gelmiş. Deprem aslında bir doğa olayıdır. Bu doğa olayı nasıl oluyor da felaket derecesine ulaştı. Birinci gün sevdiğinin enkazdan sağ çıkmasını bekleyen gözler ikinci gün buğulandı. Sevdiğim canlı çıkmıyorsa cenazeni bana verin diyen sözler titredi. Beşinci gün sevdiğimin kemiğini çıkarın ve mezarı olsun diyen dudaklar kilitlendi.

Nasıl bu duruma geldik. Çünkü 1920 de söylene sözü unuttuk. Günü yaşadık ama yetmediğini gördük. Çök-Kapan-Tutun yapmaya üşendik. Acil durum çantasını yarın hazırlarız dedik ama yarın geldiğinde yine yarını bekledik. Defalarca meydana gelen depremlerde hüznünlendik ama unuttuk. Deprem büyüklüğünü ölçen merkez sayısını artırdık (Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve AFAD ölçümleri yapmaktadır) ama bilimi unuttuk. Sevdiğimiz için canımızı veririz dedik ama bir şey yapamadık.

Ben Coğrafya öğretmeniyim. Arap levhasının Avrasya levhasına doğru hareket ederken Anadolu'yu sıkıştırdığını benden öğrenilmesini isterdim. Ama 6 Şubat günü bütün Türkiye öğrendi. Doğu Anadolu fay hattını, Kuzey Anadolu fay hattını ve Batı Anadolu fay hattını 6 Şubat'ta öğrendik. Büyük depremlerin kaç yılda oluşabileceğini öğrendik. Deprem büyüklüğünün deprem şiddetinden farkını öğrendik. Tsunami kavramını öğrendik. Zemin sıvılaşmasını öğrendik. Neyi öğrenmedik diye sorunuzu duyar gibiyim. Sizleri sabırsızca bekletmeyeyim. Ders almayı öğrenmedik. Tedbir almayı öğrenmedik. Afet ve acil durum planı yapmayı öğrenmedik. Afet ve acil durum tatbikatı yapayı öğrenmedik. Evimizde tehlike avı yapmayı öğrenmedik. Deprem öncesi ve deprem anında neleri yapmamız gerektiğini öğrenmedik. Evimizi sigorta yaptırtmanın önemini öğrenmedik.

Çok hüznünlü yazıyorum diye kendime kızdım. Ama Hatay Antakya'da gördüğüm donuk gözlerin yanında bu hüznün adının bile geçmeyeceğini de biliyorum. Yazımı sonlandırırken afetsiz günlerimiz olsun sözü yerine afet bilinci olan, tedbir alınan günlerimiz olsun demeyi tercih ediyorum.

Erbakır Fen Lisesi Coğrafya Öğretmeni
Birol Altunay

#mozaik:11

• S O S Y A L •

minimalizm Hale Acun Aydın

**Sizi tanımayanlar için, öncelikle kimsiniz?
Kendinizden kısaca bahseder misiniz?**

Merhaba, Ben Hale Acun Aydın, bir sade ve sürdürülebilir yaşam temsilcisiyim diyebiliriz. Türk işi minimalizm isimli hesaplarım ile farklı mecralarda bu konularda farkındalık yaratmak için içerik üretiyor ve aynı zamanda eğitimler veriyorum. #kahvemtermosta isimli bir de sürdürülebilir yaşam hareketi başlattım. Bu hareketle tek kullanımlık karton bardakların kullanımını engellemeyi hedefliyorum.

Peki, Hale Hanım, minimalizm nedir, ne değildir?

Kendi sadeleşme tecrübem ve başkalarıyla olan yaşadıklarımın sonradan diyebilirim ki minimalizm "kişinin kendine yeten az ve öz eşya ile huzurlu bir şekilde yaşaması". Kişi özelinde bu eşyalar değişiyor çünkü hepimiz birbirimizden farklıyız. İhtiyaçlarımız da öyle. Minimalizm ne değil peki? 3 günlük bir uğraş değil, dekorasyonunu değiştirmek için bir bahane değil, renklerden ya da desenlerden yoksun değil ve belli bir eşya ile kısıtlı değil.

Minimalizmi hayatınıza nasıl soktunuz?

Minimalizmle tanıştıktan sonra aslında aklımdaki sorulara cevap bulmuş gibi oldum ve ilk günden itibaren kıyafetlerimden başlayarak sadeleşme sürecimi başlattım.

Dijital Minimalizm nedir? Kişiye ne gibi faydaları vardır?

Dijital minimalizm insanın hayatına kabul ettiği online platform ve cihazlarda kendine gerçekten yarayanı seçmesi demek. Bu da ekran süresini dengede tutmak, ihtiyacın olan cihazları en verimli şekilde kullanmakla mümkün. Ortalama ekran süresinin günbegün arttığı günlerde hepimizin ihtiyacı olan bir şey.

Eko kaygı nedir?

Eko kaygı gündemimizde yer bulmaya başlayan yeni bir kavram. Özellikle bizim neslimize ve sonraki nesle baktığımızda geri dönülemez bir yerde olduğumuzu düşünen ve bu yükü tek başına taşıdığını düşünen çok kişi var. Gençler aynı zamanda yetişkinlere karşı hayal kırıklığı da yaşıyorlar. Hepimiz farklı düzeylerde Eko kaygıyı yaşıyoruz.

İleri ve geri dönüşüm nedir? Aynı şeyi kastetmiyor muyuz?

İkisi arasındaki ana fark şu; ileri dönüşümde elimizdeki malzeme ham maddesine geri dönmüyor. Yani bir kot pantolonu düşünelim. Kot pantolon üzerinde birkaç değişimle onu bir çantaya dönüştürmek bir ileri dönüşüm.

Ancak kot pantolonun geri dönüşümünden bahsettiğimizde ise elyafa kadar geri gidiyoruz. O elyaftan yeniden dokunan kumaşa baktığımızda eski kıyafeti gözümüz göremiyor artık.

Evde yaptığınız en güzel geri kazanım neydi? Biz neler yapabiliriz?

O kadar güzel ileri dönüşüm fikirleri var ki, elinizdekileri neye dönüştürebilirim diye bakmak istediğinizde biraz araştırma ile birçok harika fikre ulaşmak mümkün. Benim en sevdiğim ve oldukça basit olan yöntem kulbu, kenarı kırılan kupaları saksı olarak tekrar hayata kazandırmak.

Sadeleşmek, özgürleşmek midir?

Evet çünkü sadeleşerek evde alan, kendimize zaman ve bütçemize para kazandırmış oluyoruz, bunlar da bizi özgürleştiren önemli değerler. Hayatımızdaki her şey aynen kalırken biz değişiyoruz.

Tek kullanımlık ürünlere nasıl savaş açabiliriz? Sadece ben kullanmasam da hâlâ kullanılıyor? Tek kişiyle fark mümkün mü?

Savaş açmak değil ama hepimiz üzerimize düşeni yaparak hem tek kullanımlıkların kullanımını azaltabilir hem de çevremize örnek olabiliriz. Birçok kişi ne yapması gerektiğini bilse de konu henüz normalleşmiş değil ne yazık ki, tek kullanımlıklar daha konforlu geliyor birçok kişiye.

Birer birey olarak belki tek kişiyiz ama bir araya gelerek kalabalıkları oluşturuyoruz, seçimlerimizle şirketleri etkiliyoruz. Bundan 5 yıl önce temiz içerikli ürün bulamazken artık bu konuda güzel gelişmeler ve birçok yeni üretici var.

Yeni yeni minimal yaşama geçmek isteyenlere tavsiyeleriniz?

Sabırla ilerlemeleri ve bunun bir kısa koşu değil uzun soluklu bir maraton olduğunu unutmamaları. Yani amaç bir gün gidip eşyalarını azaltmak ve sonra eski düzene girmek değil, amaç bakış açımızı değiştirmek.

Minimalizmle ilgili seminerlere gidiyorsunuz. Hiç boşuna uğraştığınızı düşündünüz mü?

Hayır düşünmedim, beni sosyal medyada takip edenler dışında birileriyle tanışmak, onlara da bildiklerimi ve inandıklarımı anlatmak adına güzel fırsatlar olduğunu düşünüyorum.

İlk defa kitabınız çıkıyor. Nasıl hissediyorsunuz?

Oldukça heyecanlıyım, geri sayım başladı kendi adıma. Bugüne kadar anlattıklarımı derli toplu bir halde bir araya getirmek gerçekten müthiş bir duygu.

Minimalizm ve Sadeleşmek üstüne kitap ve film önerileriniz?

Kitap olarak mutlaka İstif Çağı'nı okumanızı öneririm. Film değil ama belgesel olarak The Minimalists ekibinin ilk belgeseli Önemli Şeylere Dair Bir Belgesel'ini de öneririm.

Hayattaki motivasyon cümleiniz:

Sanırım bir motivasyon cümlem yok ama Ömer Hayyam rubailerinden şu dizeyi çok severim. Ben düşündükçe var dünya, ben yok o da yok.

GERİLİM FİMLERİ HAKKINDA...

Bu yazıda dikkat çekmek istediğim nokta çoğu gerilim filmlerinin ortak, farklı ve eleştirel yanları. Sadece benim mi dikkatimi çekiyor bu film türü bilmiyorum ama bence hakkını verince benzersiz derecede güzel bir tür çıkıyor. Tabii ki oyunculuklar, sahne performansı, kostümler tüm film türleri için önem taşır ama nedendir bilmem bu türde diğer filmlerde olmayan bir şey var. İnsanların birçoğu Marvel, Avengers gibi fantastik filmler izlemeyi seviyor. Ama açıkçası bu tür bana ilginç veya eğlenceli gelmiyor. Kaç defa "Bu sefer izleyeceğim." deyip oturdum başına ama izleyemiyorum. Oysa gerilim beni öyle bir bağlıyor ki kesintisiz değil bir buçuk, üç saat bile izleyebilirim. Peki gerilim filmlerini bu kadar övmeme rağmen bu türün eksiklerinden bahsetmeyecek miyim? O zaman gelelim gerilim türünün eksikleri ya da yanlışlarına. Tabi ki bu sorunlar filmden filme değişiklik gösterebilir ama ortak bir sorun var ki çok göze batıyor.

Birçok gerilim-ve işin içine korkuyu da katarsak-türünde olan, her zaman karşılaştığımız şeyler şunlardır: Terk edilmiş bir ev, lanetli bir çocuk, sevdiği kişinin yere bir eşyası düştüğü için fedakârlık yapıp onu almak uğruna bir yerlere yetişemeyen bir kişi, koşuşturma ve birilerinden kaçma, silah, filmin başlangıcında herkes pirüpak iken sonunda savaştan çıkmışa dönen kişiler... İddia ediyorum ki açtığınız herhangi bir gerilim filminde bunlardan birine ya da birkaçına rastlayacaksınız. Bu tür için söylemeliyim ki artık bu kalıpların dışına çıkıp farklı gerilme türleri bulunmalı, bir an önce. Bu türden bahsetmişken bir de film önerisinde bulunmalı ve bu film hakkında yorum yapmalıyım. Filmimizin adı 5. Dalga. Şu ana kadar izlediğim -birçok film arasından sayılı "the best" listesine girecek filmlerden olduğunu düşünüyorum. Sebebi şu ki yukarıda saydığım kalıpları içerse de bilim kurgu ile birleşerek mükemmel bir film ortaya çıkmış. Ve filmi izlerken sürekli farklı bir şey bizi şaşırtıyor.

- 5th Wawe
- Birdbox
- Happy Death Day
- Happy Death Day 2
- Truth or Dare
- The Invesable Man
- Don't Breath
- Run

Kısaca bahsedeyim: Hayat beş aşamalı afetler ile yavaş yavaş dünyanın sonuna doğru gidiyor. Depremler, elektrik kesintileri, tsunami, küresel salgın ve son olarak istila. Canlılar ikiye bölünmüş durumda: İnsanlar ve Ötekiler. Ama kim insan kim öteki bilmek imkânsız. Çünkü herkes insan sıfatında. Bu film hakkında daha fazla spoiler vermek istemiyorum ancak bu film dışında önereceğim başka filmler de olacak. Şimdiden iyi seyirler...

Melek Ceylin

TRENCH

FARK ETSEK DE ETMESEK DE, HERİMİZİN HİKÂYESİNİN ALBÜMÜ.

Herkese merhaba, Mozaik'in bu sayısında Amerikan müzik ikilisi Twenty One Pilots'tan, 2018'de çıkardıkları Trench albümleriyle müzik tarihinde ilklerden birini başararak bize tanıttıkları yeni evrenden ve tüm bunların ne anlama gelebileceğinden bahsedeceğiz.

2018 yılı müzik endüstrisi için oldukça heyecanlı bir yıldır. Florence + The Machine'den uzun süre sonra bir albüm alabilmiştik, Ariana Grande ve Camila Cabello billboardın üst kısımlarına duygusal ve yeni bir derinlik katmışlardı, Mitski ise bence en iyi albümünü bizlere sunmuştu. Ama hepsinden önce benim en merakla beklediğim bir önceki albümleriyle Grammy kazanıp tüm dünyaya kendilerini tanıtan Twenty One Pilots'ın yeni projesiydi. İki sene boyunca tüm dünyayı turlayan grup, yeni müziğe odaklanmak için "gölgeye çekileceklerini", müziklerinde sözlere odaklanacaklarını, şarkı yazımının özgünlüğü, sunumu ve korkusuzluğunu sonraki albümlerinde göreceğimizi açıkça belirttiler.

1 yıl sonra Trench elimizdeydi, söz verdikleri şekilde:
Karanlık, derin ve korkusuz.

Söz açısından albüm "Trench" in kavramsal dünyası etrafında şekillendi. Başlamadan önce uyarmam gerekli ki bu kavramsal dünyanın tam olarak ne ifade ettiğini bilmediğimiz için eski yayınlanmamış albümlerden, gizli bir internet sitesinden sızdırılan bilgilerden veya müzik videolarındaki ufak detaylarından bahsedecek olursak onlarca teoriyle baş başa kalırız ve günün sonunda elimizde belli başlı bir hikâye olmaz. Bu yüzden elimden geldiğince yüzeysel şekilde Trench'ten bahsetmeme izin verin.

Albümün çoğu Dema şehri etrafında şekilleniyor. Dema, tam kelime anlamıyla "Sessizlik Kulesi", Trench içerisinde yerini alan kurgusal bir şehir. İsmi ise "Zerdüştçülük" dininden alıyor. Hikâyeye göre Dema, dokuz psikopos tarafından yönetiliyor. Şehrin karanlık temasının asıl sebebi de psikoposlar.

Dema şehrinin etrafı “Neon Mezar Taşları” ile çevrili, sadece “onurlu” insanların hak ettiği mezar taşları. Neon bir mezar taşına sahip olmak için piskoposların insanlardan yapmasını istediği bir şey var: Vializm. Vializm, duygularınızı, hissettiklerinizi, sorunlarınızı şişeleyip bir rafa kaldırma ve bunları kimseyle paylaşmama, yani sessiz kalma şeklinde tanımlanabilir. Hayatta hepimizin en az bir kere hissettiği, belirsiz bir şekilde gelen ve hissettiklerimizi bir kenara koyup kendimizi soyutlama isteğinin ismidir aslında Vializm. Sessizlik Kulesi anlamına gelen Dema’nın isminin nereden geldiğini anlamamıza da oldukça yardımcı oluyor. Dema’dan yaşayan birisi, yaşamını ve iç dünyasını insanlardan uzaklaştırdığında piskoposlar tarafından tebrik ediliyor ve bir neon mezar taşıyla onurlandırılıyor. Piskoposların yarattığı dünyanın karanlık yapısı düşünüldüğünde, neon mezar taşlarının oluşturduğu ironi, kliplerde kullanılan parlak renklerle de perçinlenmiş.

Piskoposların acımasız ve karanlık dünyasından kaçmak isteyen insanlar da elbette varlar. Doğduklarından itibaren Dema’ya hizmet için şekillendirilmiş insanların içinde bulundukları duvarları fark etmeleri ve yıkmaları da zorlayıcı oluyor. Bu insanların durumu The Truman Show’da veya Fahrenheit 451’de ana karakterlerin doğru bildiği tüm gerçeklerin yıkılışına inanamamalarına benziyor aslında. Bir şey olmamış gibi davranıp yıllarca ev dedikleri yere geri dönmek istiyorlar en başta, hiçbir şeyin farkına varmamış gibi davranmak. Ama hikâyenin sonunda hepsi kaçmak, gerçek dünyanın neye benzediğini öğrenmek istiyor. Piskoposlar buna elbette izin vermiyor, onları sınırılıyorlar ve pek azı gerçekten dışarıya, Trench diye bahsedilen yere kaçabiliyor.

Ana hikâye bundan ibaret ama
tüm Trench'i benim için değerli
kılan şey, dinleyen insanların
metaforlar yoluyla kendi
anlamalarını kendi ekleyebilmesi.
Dolayısıyla sizi Trench'i dinlemeye
davet ediyor ve neler
görebileceğinizi keşfetmenizi
istiyorum.

Okuduğunuz için teşekkürler.

Halil Kanyurt

MOZAİKTEKİ ÜLKELER: PERU

Lamalar ülkesi Peru, Güney Amerika'nın Batı kıyısında yer alıyor. Kolombiya, Bolivya, Ekvator ve Şili ile sınırlarını paylaşıyor. 33,36 milyon nüfusa sahip ve 1.258.216 km²lik alanıyla Türkiye'nin yaklaşık 1,6 katı büyüklüğünde. Para birimi olarak Nuevo Sol kullanılıyor. En çok konuşulan dil İspanyolca olsa da yerel dillerden Quechua ve Aymara dilleri de resmi diller arasında ve yerel halk tarafınca kullanılıyor.

Peru bayrağı

COĞRAFİ ÖZELLİKLER

Güney Amerika levhalarının çakışma noktasında yer aldığından Peru da diğer Güney Amerika ülkeleri gibi dağlık bir coğrafyaya sahip. 1.555 metrelik ortalama yükseltisi ile Dünyanın 15. Güney Amerika'nın ise 2. En yüksek ülkesi konumunda. Ayrıca Bolivya ile 3.812 metre rakımla dünyanın en yüksek gölü olan Titicaca Gölü'nü paylaşıyor. Fakat bu kadar dağlık olması sebebiyle ülkenin yalnızca %18,5'i tarım arazisi ve engebelikler sebebiyle endüstriyel tarım zor. Daha sonraki bölümde üzerinde duracağımız İnkalar bu sebeple tekerlek bile kullanmamış. Çocuk oynacağı vb. şeyler için küçük tekerlekler kullansalar da gerçek anlamda bir tekerleği asla kullanmamışlar. Ayrıca hayvanlardan da yardım alamayıp her şeyi kendileri, insan gücüyle, yapma mecburiyetinde kalmışlar.

Güney Amerika'nın kıyısında Humboldt ve El Nino okyanus akıntılarının etkilenen Peru zengin bir iklim çeşitliliğine sahip. Köppen iklim sınıflandırmasına göre Dünya'daki 30 iklim alanından 13'ünü barındırıyor, bu da Peru'yu Meksika ile birlikte Dünya'nın en zengin iklim çeşitliliğine sahip 4. ülkesi yapıyor.

Peru Türkiye'nin 7 bölgeye ayrıldığı gibi 3 ana bölgeye ayrılıyor: Selva (Yağmur Ormanı), Sierra (Dağlıklar) ve Costa (Kıyı).

Selva Bölgesi: Peru'nun %60'ını kaplayan ve nüfusun %5'ine yuva olan Amazon Havzası, Peru'yu sahip olduğu yağmur ormanı bakımından 4. sıraya koyuyor. Bu ormanlar tropikal iklime sahip, bol yağış alıyor ve sayısız çeşit canlıya yaşam alanı sağlıyor. BIOFIN verilerine göre 20.375 tür bitki, 523 tür memeli, 1857 tür kuş, 624 tür amfibi, 4000 üzerinde kelebek, 2145 balık ve hatta 4500'den fazla tür patates, evet patates, türüne ev sahipliği yapıyor. Kuş türü sayısında dünya üçüncüsü ve balık ile kelebek türü sayılarında dünya birincisi.

Sierra Bölgesi: Amazon havzasının batısında bulunan Ant Dağları civarında birçok farklı iklim gözlemlenebiliyor, yerine göre 200 mm'den 1500 mm'ye kadar yağış, 25°C'den -10°C'ye kadar sıcaklıklar deneyimlemek mümkün. Sierra Bölgesi birçok ekstrem ve turistik nokta da bulunduruyor, Dünya'nın en düşük yer çekimli noktası Nevado Dağı, 5100 metre yüksekliğiyle geçimini altın madenciliğiyle sağlayan Dünya'nın en yüksekte yer alan şehri La Rinconada, Paramount Film Stüdyosu'nun logosu ve tanıtımından tanıdığımız Artesonraju Dağı, dünyaca ünlü muhteşem İnka şehri Machu Picchu, içerdği çeşitli mineraller sebebiyle 7 renkli Vinicunca/Gökkuşağı Dağları, UNESCO korumasında, yaklaşık 2 hektarlık bir alana yayılmış, sayısız beyaz travertenleriyle Pamukkale'yi andıran İnkalar'dan kalma Maras Tuz madenleri ve daha nice bu bölgede bulunuyor.

Peru ve komşularının harita gösterimi

Machu Picchu
(İnka Antik Şehri)

“Dünya'nın 7 Harikasından Biridir.”

Bir Vaha Etrafına Kurulmuş Huacachina köyü

Costa Bölgesi: En çok nüfusu barından bu bölgede sıcak ve soğuk okyanus akıntılarının karışımı ve Ant Dağları etkisiyle iklim yelpazesi iyice genişliyor. Astropikal çöllerden Mangrov ormanlarına, sisin eksik olmadığı yerlerden kum tepeliklerine kadar her şey tek bir kıyı şeridinde gözlemlenebiliyor. İklimindeki bu zengin çeşitlilik yerleşkelere de yansıyor, hem 11 milyonluk nüfusuyla başkent Lima hem de engin bir kum denizinin içerisinde bir vaha etrafına kurulmuş köy Huacachina aynı bölgede bulunuyor. Ayrıca dünyaca ünlü, arkeoloji camiasınca halen çözilememiş, gizemli Nazca çizgileri de burada bulunuyor. Birçok mikroklima alanı içeren bu bölge coğrafyaseverler için harika bir inceleme alanı.

Nazca Çizgilerinden Birisi, Örümcek

TARİH

Peru'nun tarihi çok eskilere dayanıyor, ilk şehrinin Caral-Supe uygarlığı tarafından MÖ 3500 yılları civarında inşa edildiği düşünülüyor. Caral-Supe uygarlığı gelişmiş siyasi yapısı ve hüküm sürdüğü dönem neticesinde hem Amerika kıtalarının en eski uygarlığı hem de medeniyetin 6 beşiğinden biri olma unvanını kazanıyor.

Gelin Sümerlerden yaklaşık 1000 yıl sonra, Antik Mısırlıların piramitlerin inşasına yakın dönemlerde gelişmiş bir toplum olarak ortaya çıkan bu uygarlığa bir göz atalım.

Caral-Supe uygarlığı seramiği keşfetmediği için geriye sanat eserleri veya figürler bırakamamış fakat görkemli piramitleri ve halk meydanları günümüze kadar ulaşabilmiş. Rahipler tarafınca yönetilen Caral-Supe, toprakların kuraklığı sebebiyle tarımla geçinemeyip çevredeki topluluk ve kabilelerle Amazon'dan ve denizlerden topladığı kuş, sebze, kaktüs, deniz kabuğu, balık vb. malları pamuk ve diğer tarımsal ürünlerle takas eden bir denizci uygarlık olarak gelişmiş. Topluya bir işe koyulmadan önce rahipler önderliğinde yapılan dini törenlerin olmazsa olmazı ateş ve müzikmiş. Bu sebeple şehirlerin farklı yerlerinde ateşleri harlı tutmak için sunaklar ve başta pelikan olmak üzere hayvan kemiklerinden yapılmış flütler bulunmuş.

İzole olarak gelişen bu uygarlık sulama kanalları, tarımsal teknikler, tekstil, bitkilerden yapılmış ilaçlar, astronomik ölçümler ve güneş saatleri gibi bilimsel ilerlemeleri geliştirebilmiş. Yazı sistemi bulunmasa da İnkalarca kullanılmış olan 'Quipu' kayıt sisteminin kullanılmış olabileceği düşünülüyor. Savunma ve savaş teknolojileri namına hiçbir şey bulunmayan bu uygarlığın halkın daha verimli topraklara göçü sonucunda dağıldığı düşünülüyor.

Caral-Supe uygarlığı hakkında maalesef bildiklerimiz bu kadar, daha çok bulgu adına kazılar devam ediyor. Şimdi sömürgeleşme öncesi Amerikalıların en büyük ve en gelişmiş uygarlığı İnkalar'dan bahsedeceğim.

İnka İmparatorluğu:

1438'de Osmanlı'da 2. Murat'ın hüküm sürdüğü yıllarda kuruldu. Yerlilerince Tawantinsuyu (4 bölgenin diyarı) olarak bilinen bu imparatorluğun merkezi günümüz Peru Sierra bölgesinde, Ant Dağlarında, yer alan Cusco şehriydi. 1530'lara dek asimilasyon ve fetih yoluyla sınırlarını genişleten İnkalar Eski Dünya Uygarlıkları'ndan çok daha farklıydı. Tekerlek, çekme hayvanları, çelik, demir hatta bir yazı sistemi gibi bir toplumun gelişimi için zaruri gelişmeleri dahi kullanmadan görkemli bir imparatorluk kurabilmişlerdi. İnkalarda para kullanımı da yoktu, her şey mütekabiliyet ve güvene dayalıydı. Bildiğimiz anlamda marketler yoktu, muhtaç olan başkasından ihtiyacını alır, soyut anlamda borca girerdi. Borçlu, alacaklının bir ihtiyacını karşılamaya çalışırdı. Bu durum imparator da dâhil herkes için geçerliydi. Maddi bir vergi sistemi yoktu. Mütekabiliyete dayalı olarak imparator halkına yer, mülk, yiyecek, kıyafet ve eğitim sağlar; halk da borçlu kalmamak için İnka İmparatorluğu'na çalışırdı. Bu vesileyle çarklar döndü ve İnka İmparatorluğu kısa sürede devasa taş binaları ve her yere uzanan yolları ile ihtişamlı bir uygarlık haline geldi. İmparatorluk içerisinde birçok yerel tanrı ve bu tanrıların takipçileri vardı. İnka imparatoru farklı tanrılara inancı hoş görse de halkı "Güneş Tanrısı İnti'ye" tapmaya teşvik eder, hükümdarlığını da "Sapa İnca (Güneşin oğlu)" olarak İnti'ye dayandırır. İnkalılar bahsettiğim üzere bir yazı sistemine sahip değillerdi fakat "Quipu" adlı kayıt sistemini kullanıyorlardı.

Nedir bu Quipu?

Quipu, pamuk ya da alpaka, lama vb. hayvanların kollarından yapılan çeşitli ipliklere dayalı bir kayıt sistemidir. İnkalılarca nüfus, takvim, askeriye ve ekonomi kayıtları vb. şeyleri arşivlemek için kullanılıyordu. Bir ipliğin üzerindeki düğüm sayısı farklı numerik değerlere denk geliyor ve düğüm sayıları birden bine kadar değişebiliyordu. Farklı renk ve düğüm sayılarına sahip bu iplikler bir odun parçasına asılıyordu.

Kimi araştırmacılara göre quipular yalnızca numerik değerler değil; fonetik hatta görsel anlamlar da taşıyabiliyor yani aslında bir kayıt sistemi değil, bir yazı çeşidi. Fakat günümüzde İspanyol istilası öncesinden kalma hiçbir quipu bulunmuyor ve elde bulunanlar bile tamamıyla deşifre edilemiyor. Kim bilir, belki de iplere atılan bu düğümleri asla bütünüyle deşifre edemeyeceğiz. Günümüze kadar gelebilen quipuları Peru ve Almanya'da çeşitli müzelerde görmek mümkün.

Farklı Quipular

1526 yılında İnka İmparatorluğu, kendilerine daha sonra felaket yağdıracak olan Fransızco Pizzaro komutasındaki İspanyol sömürgeci birlikleri tarafından keşfedildi. Pizzaro, İnkalar ile fazla etkileşim yaşamadan imparatorluğun zenginliğinin farkına varıp sulandı ve ikinci bir keşif gezisinden sonra derhal İspanya'nın yolunu tuttu. 1529 yılında İspanyol Kraliçesi Isabella tarafından Pizzaro'ya İnkaları fethetmesi için yetki verildi ve 1532'de Pizzaro "Peru Valisi" olarak küçük bir orduyla yola çıktı.

1532'de İnka topraklarına vardıklarında manzara 6 yıl öncekinden çok daha farklıydı. 1521 yılında Aztek İmparatorluğu tamamen İspanyollar tarafından ele geçirilmiş; beraberinde Avrupa'dan çiçek, grip, tifüs gibi Yeni Dünya insanların görmediği ölümle sonuçlanabilen hastalıklar yayılmıştı. Bu salgınlar milyonlarca İnkayı hatta ve hatta Sapa İnka (İmparator) Huayna Capac'ı da öldürmüş, yerine taht için kavgaya eden oğulları Atahualpa ve Huásc'a'yı bırakmıştı. Salgın nüfusu kırıyordu, merkezi otorite zayıftı ve belirli bölgelerde isyan sesleri duyulmaya başlamıştı. İnka İmparatorluğu farkında olmadan yapılan bir kimyasal saldırının kurbanı olarak olası en zayıf konumdaydı. Pizzaro ve adamları için saldırmanın tam vaktiydi.

Pizzaro'nun ilk grubu yalnızca 168 kişiydi, fakat 27 at ve 1 topa sahiplerdi. İnkalılar ne at ne top ne de İspanyol askerlerinin çelik zırhlarını, kılıçlarını ve tüfeklerini daha önce görmüşlerdi. Ateşli silahlar bir yana atlı birliklere karşı nasıl müdahale edebileceklerini bile bilmiyorlardı. Taş, tahta, bakır ve bronzdan silahları çeliği delemiyor, alpaka kılından zırhları yok denecek kadar az koruma sağlıyordu. Pizzaro, İnkaların Puna şehrine girerek istilaya başladı. Sayıca çok daha yüksek olan Puna'nın askerleri Pizzaro ve adamlarını geri sürmeye çalışsalar da Pizzaro'nun görmedikleri teknolojileri açığa çıkarmasıyla dağıldılar ve Pizzaro zorlanmadan şehirde kontrolü sağlayıp Piura şehrini kurdu.

Atahualpa'nın Yakalanması, 16 Kasım 1532
(John Everett Milais, 1845)

Puna'da yaşananlar kardeşi Huáscar'ı mağlup etmiş, tahta çıkmak için başkente giden yeni Sapa İnka Atahualpa'nın kulağına gitti. Kimileri "Dev Lamalara" binen 168 kişilik bir grup şehirlerde kargaşa çıkarıyordu. Pizzaro'yla görüşmek isteyen Atahualpa bir heyet gönderdi ve yanlarına çağırdı. Pizzaro'yu temsilen gelen misyoner Vincente de Valverde iyi karşılandı ve kendisine ikramlar yapıldı. Ne de olsa bugün büyük bir gündü, Atahualpa kardeşini alt etmiş, iç savaş resmen sona ermişti. Bu ilginç yabancı grupla olan küçük meseleyi de çözünce başkente gidip tahtına oturacaktı. Fakat misyoner Vincente'nin söyleyecekleri vardı:

"Sizlerden kiliseyi efendiniz olarak ve de Dünya ve Evrenin Yöneticisi olarak kabul etmenizi rica ve icap ediyorum. Şayet bunu yapmazsanız Tanrı'nın yardımıyla sizleri ezip, yapabildiğimiz her yerde ve her şekilde sizlere savaş açacağız ve de sizleri Kilise ve Majestelerine boyun eğdireceğiz, ayrıca Majestelerinin isteğine göre satmak ve atmak için kadın ve çocuklarınızı köle yapacağız. Ayrıca yapabileceğimiz tüm kötülükleri yapıp, verebileceğimiz en büyük zararı vereceğiz. Ayrıca belirtmeliyim ki bütün bunlar neticesindeki yıkım ve ölümün tamamı senin suçun olacak!"

Misyoner sözlerini bitirdi ve Atahualpa'ya bir İncil uzattı. İnkaların varlığını hiçe sayan misyonerin saygısızlığı Atahualpa'yı kızdırdı ve İncil'i savurdu. Bunun üzerine Vincente de Valverde bağırmaya başladı:

"Çıkin, çıkın Hristiyanlar! Tanrı'ya reddeden bu düşman köpeklerine saldırın!"

Bu sözler üzerine meydanın çevresindeki binalarda saklanan Pizzaro ve adamları, kendilerinden sayıca katbekat üstün İnkalara hücum etti ve Atahualpa'yı rehin aldı. Atahualpa yakalanıp götürüldükten sonra İspanyollarla konuşurken serbest bırakılması karşılığında Pizzaro'ya bulundukları oda hacmince altın, iki katı kadar da gümüş teklif etti. Pizzaro'nun teklifini kabul etmesi sonrası Atahualpa sözünü yerine getirirse de Pizzaro tarafından kandırıldı ve salınmadı. Altın ve gümüşten yapılmış sayısız tarihi ve kültürel önem taşıyan İnka eşyaları külçelere eritilip İspanyollar arasında paylaştırıldı. Bu sebeptendir ki günümüzde altın ve gümüş İnka eserleri çok yoktur.

1533'te Atahualpa, kendinden bağımsız olarak suikaste uğrayan kardeşi Huáscar'ın ölümünden de suçlu gösterilerek halk önünde bir direğe bağlandı. Vincente de Valverde Atahualpa'ya vaftiz olmasını, aksi takdirde yakılacağını söyledi. Atahualpa vaftiz olmayı kabul etti ve Hristiyan olduktan sonra halk arasında asıldı. Böylece İnka İmparatorluğu resmen sona ermiş oldu.

İnka İmparatorluğu'nun son çırpınışı İspanyolların kukla imparator olarak tahta çıkardığı Huasca'nın kardeşi Manco İnca döneminde oldu. Şehirdeki İspanyol gücünün zayıf olduğu bir zamanı fırsat bilen Manco İnca devasa bir ordu topladı ve imparatorluğu yeniden toplamaya girişti. Generali Quiso'nun coğrafyayı zekice kullanan taktikleriyle teknolojik farklara rağmen İspanyollar üst üste bozguna uğratılıp, şehirler geri alınsa ve yüzlerce istilacı öldürülse de tek bir stratejik hata İnkaların zafer serisini ters yöne çevirdi ve İnka orduları dağılmaya başladı. Yaklaşan yenilgiyi gören Manco İnca halkın bir bölümü ve kendinden önceki bütün Sapa İnkaların mumyalarıyla Amazon ormanlarına sığındı.

Atahualpa'nın İdamı, 26 Temmuz 1533 (Anonim)

35 yıl boyunca İnkalar Amazon ormanlarında direndi, İspanyol şehirlerini yağmaladı ve İspanyol teknolojilerini kullanmayı öğrendi fakat yıllar geçtikçe katlanan İspanyol nüfusuna karşı İnkalar'ın direnme gücü yıllar geçtikçe düştü. En son 1572'de 26 yaşındaki son Sapa İnka Tupac Amaru'u İspanyolların eline düştü ve idam edildi. Direniş son buldu ve İnka İmparatorluğu tarihe karıştı. İspanyol katliamından geriye yalnızca Manco İnca'nın son taarruzu öncesi söylevi kaldı:

“Sizlere soruyorum! Biz onlarla nerede tanıştık, biz onların bizlere atlar ve demirden silahlarla acımasızca savaş açması için hangi birine borçluyuz veya hangi birini incittik? Bana kalırsa bunlara katlanmamız ne adil ne de dürüstçe. Aksine, en büyük kararlılıkla ya en son adamımıza kadar ölmeli ya acımasız düşmanlarımızı öldürmeliyiz!”

Peru 1800'lere dek İspanyol sömürgesi olarak kaldı. 1780 yılında 2. Túpac Amaru Avrupalı yöneticilerin yerlilere zulmü gerekçesiyle Peru'nun farklı yerlilerinden bir ordu toplayıp isyan çıkardı. Yerlilere ayrımcılık yapan Vali Antonio de Arriaga halk içinde asıldı ve sonrasında 2. Túpac Amaru ve eşi Micaela Bastidas farklı grupların komutasında isyanı büyötmeye devam ettiler. İsyân büyüdü ve Bolivya'ya da sıçradı fakat İspanyol askerleri güç de olsa isyanları bastırdı ve 32'si kadın, 72 isyan liderini idam etti. 2. Túpac Amaru

idamından önce ailesinin işkence ve idamını izlemeye zorlandı ve kendi idamı sonrasında parçalanıp farklı yerlerde sergilendi. 2. Túpac Amaru'nun isyanı başarısız olsa da İspanyol yönetime karşı yerlilerin ilk başkaldırısı olması ve gelebildiği nokta sebebiyle halkı derinden etkiledi. Günümüzde 2. Túpac Amaru Peru'nun bağımsızlığının başta gelen figürlerinden birisi, birçok büstü inşa edilmiş ve bağımsızlık fikirleri okunan bir milli kahraman.

1809 yılında farklı Güney Amerika ülkelerinden bağımsızlık savaşçılarından oluşan bir grup Peru'ya da geldi ve İspanyollara karşı ilk askeri zaferi kazandı. Yapılan birçok savaş neticesinde 28 Temmuz 1821'de Peru'nun bağımsızlığı ilan edildi 1824'te İspanyol Ordusu resmen mağlup edilmesi sonrasında bağımsızlığını sağlamlaştırdı. Kısa bir süre Peru-Bolivya Konfederasyonu olarak kalsa da 25 Ağustos 1839'da Bolivya ve Peru ayrıldı ve Peru günümüz sınırlarına ulaştı.

Peru Bağımsızlığının Öncü Figürü 2. Túpac Amaru

KÜLTÜR

Quechua Giyimi

Quechualar: Quechualar, Ant Dağlarının yerli halklarından birisi. Yaklaşık 7 milyon nüfus ile en çok Peru'da yaşıyorlar. Tarih boyunca İnka İmparatorluğu da aralarında olan çoğunluğu günümüz Peru'sunda bulunan birçok İmparatorluk kurdular. Peru'nun yerlileri olarak kabul görüyorlar ve 1969'dan beri Quechua dili Peru'nun 2. ana dili. Günümüzde yerel Quechua toplulukları Ant eteklerinde tarım ve hayvancılık ile uğraşıyorlar.

2000'li yılların başına kadar Quechualar Peru'nun bağımsızlığı sonrası bile birçok adaletsizliğe maruz kaldı ve dönem dönem 2. Sınıf vatandaş muamelesi gördüler. Fakat 2000'li yıllarda ilk defa Quechua politikacılar Peru parlamentosuna katıldı ve haklarını geri kazanmaya başladılar.

Küçük Bir Quechua Kız ve Bir Alpaka

Vicús/İnka Su Düdüğü

Bir Lama ve İki Quechua Kız

Renkli giyimleriyle dikkat çeken Quechua kadınları 1920'lerden beri Melon şapka, Quechua Sombrerosu, hırka ve katlı etekler giyiyor. Erkekler ise el örgüsü pançoları haricinde Batı tarzı giyiniyor. Soğuklarda "ch'ullu" adlı kulak korumalı bere kadın erkek herkes tarafından kullanılıyor. Ayrıca geleneksel olarak çocukların ilk ch'ulluları babaları tarafından örülüyor.

Müzik: Peru'da Caral Supe uygarlığından beri üflemeli çalgılar sıkça kullanılmış. Özellikle panflüt ve flüt Ant Dağlarının yerli halkı tarafından çalınmış ve halen çalınmaya devam ediyor. Bunların yanı sıra Antlarda İspanyol istilasından önce "Pututu" adlı dev deniz kabuklarından yapılmış üflemeli bir çalgı, İspanyolların Yeni Dünya'ya inekleri getirmesiyle birlikte de boynuzdan yapılmış "Waqra Phuku" adlı bir çeşit boru enstrümanının törenlerde kullanılmış.

Ama belki de Peru kültürünün en ilginç enstrümanı ısıklık kaplarıdır. Peru'nun kıyı bölgesinin antik kültürlerinden "Vicús" kültürüne ait bu enstrüman yalnızca belirli bir şekillerdeki kaplara su doldurarak hayvan seslerini taklit edebiliyordu. Hayvanların gerçek seslerine çok yakın sesler çıkaran bu enstrümanlara da sesini çıkardığı hayvanın şekli veriliyordu. Gerçekten inanılmaz olan bu enstrümanları kesinlikle izlemenizi öneriyorum, "Inca Whistle Jar" olarak aratırsanız bulabilirsiniz.

Peru'nun bölgeden bölgeye değişen onlarca geleneksel dansı da var. Şahsen bunlar arasında en ilginç bulduğum "Apu İnca" dansı. Tiyatrik ve çok fazla dansçı ile yapılan bu dans İspanyolların İnka İmparatorluğu'nu istilasını müzik ve dans yoluyla anlatıyor. Genelde büyük festivallerde gerçekleştiriliyor.

Lamalar: Peki ya neden lamalar? Peru'nun sembolü haline gelmiş, hatta bayrağında bile bulunan lamalar Peru'da tarih boyunca yünü, eti ve mal taşınması için kullanılmış. Tıpkı Türk ırklarının atları birçok şeyin üzerinde tutması gibi Peru'da da lamalar bu şekilde tutulmuş. İnkalarda kutlu görülen bu hayvanlar tanrıları mutlu etmek için de kurban edilir, yeni fethedilen topraklarda kalıcılığı sağlamak adına törenle kesilip gömülürmüş. İnka mitolojisinde görevi yalnızca lamaları gözetmek olan bir tanrının, Urcuchillay'ın, varlığı lamaların Perulular için ne kadar önemli olduğunun bir göstergesi. Güneş tanrısı İnti'nin teri olduğuna inanılan malzemeden, saf altından, yapılmış lama figürleri de lamalara atfedilen kutsiyetin bir kanıtı.

Buraya kadar okuduğunuz için teşekkür ederim, bir sonraki sayıda görüşmek üzere :^)

Eren Berk Karabulut

Edward Munch

- Çığlık

Orijinal adıyla Boğuntu, tanınan adıyla Çığlık (Scream) olan tablo Norveçli dışavurumcu ressam Edward Munch tarafından 1893 yılında yapılmıştır. Birçok eleştirmene göre ressamın en önemli tablosu budur.

Tablo, 1994 yılında farklı bir versiyonu çalınmış birkaç ay sonra bulunmuştur. Tam 10 sene sonra yeniden Munch Müzesinden ressamın iki tablosu; Çığlık ve Madonna çalınmıştır. Şu an orijinali Oslo Ulusal Galeride sergilenmektedir.

Ressam, "Kitap okuyan erkeklerle yün ören kadınların bulunduğu iç mekanlar yapmaktan vazgeçmeli ve yaşayan insanların; soluk alan, acı çeken, seven insanların resimlerini yapmalıyız." diyerek neden karanlık temalarda resimler yaptığını aslında açıklamaktadır.

Yazar: Aybüke Uludemir

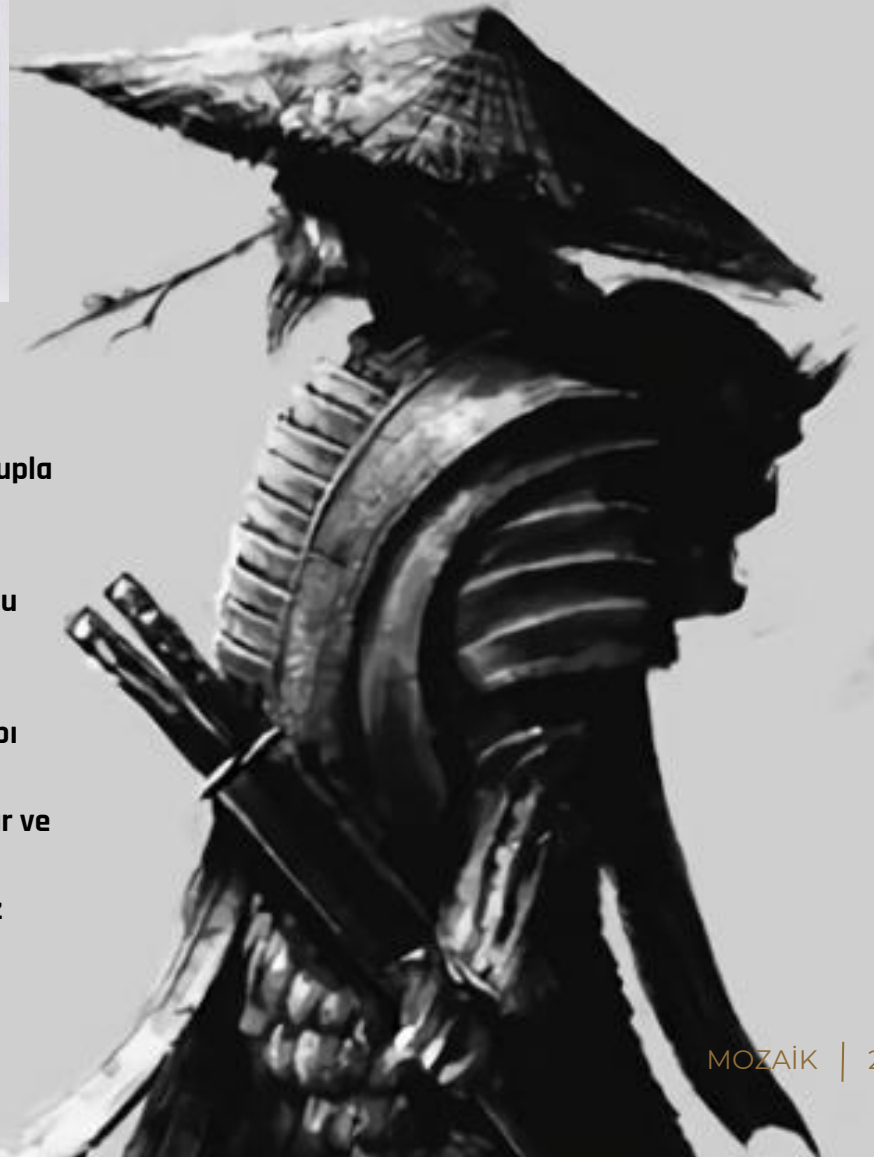
Moğollar ve Samurayların Savaşı

13.yüzyılda dünyayı kasıp kavuran Moğolların, Cengiz Han ile başlayan yayılma siyaseti ölümünden sonra yerine geçen oğlu Ögedey zamanında daha şiddetli bir şekilde devam etmişti. Batıda, Doğu Avrupa ve Rusya; doğuda ise Kore ve Çin'in bir bölümü ele geçirilmişti. Ögedey'in ölümünden sonra yerine geçen Möngke Han, küçük kardeşi Hülagu'yu Orta Doğu'ya; diğer kardeşi Kubilay'ı da doğuda Çin üzerine gönderdi. Kubilay doğuda hızla kazandığı zaferleri sayesinde Kore ve Kuzey Çin'in tamamını hâkimiyet altına aldı ve kendisini Çin imparatoru ilan etti. Tam bu sıralarda 1260 yılında abisi Möngke Han ölünce Kubilay, Moğolların yeni büyük hanı seçildi. Mançurya'dan, Avrupa'ya dek her yerin efendisi olanyeni Han Kubilay hükümdarlığının ilk yıllarını akrabalarıyla mücadele ederek geçirdi. Ardından hiç vakit kaybetmeden Güney Çin'e hâkim olan Song hanedanı ile mücadeleye girişti. Çin'in hâkim hanedanı olan Songlar ile mücadele eden Kubilay Han aynı zamanda Doğan Güneşin Ülkesini yani Japonya'yı da gözüne kestirmişti. Kubilay'ın, Japonya'yı istemesinde bazı sebepleri vardı. Japonya, Çin'deki büyük düşmanı Song Hanedanlığı ile azda olsa bir ticaret yapıyordu ki bu da elbette Han'ın hiç hoşuna gitmiyordu. Bunun yanında Venedikli seyyah Marco Polo'nun kendi deneyimlerinden aktardığı üzere Japonya Doğu Asya'da uzun bir süre "altın adası" olarak ün yapmıştı. Ancak Japonya'ya yapılacak seferin en büyük sebebi ise Moğolların bitmeyen güç ve hâkimiyet arzusuydu. Kubilay'a göre güneşin doğduğu bu topraklar dahi onun olmalıydı.

Kubilay Han'ın, Japon imparatoruna gönderdiği mektup.

Bu amaçla Kubilay Han, 1266 yılında mektupla birlikte elçilerini Japonya'ya gönderdi ve gayet açık bir şekilde Moğollara biat etmelerini talep etti. Japon yönetimi ise bu teklifi onur kırıcı bulduğu için geri çevirdi. Aynı şekilde 1268 yılında Japonya'ya gönderilen heyet de aynı şekilde red cevabı ile döndü. Buna rağmen Kubilay Han 1274 yılına kadar Japonya'ya ardınca mektuplar ve elçiler gönderdi ama Japonlar nasıl cevap vereceklerini bilmedikleri nedeniyle sessiz kaldılar ve tarafsız duruşlarını korudular.

İlk İşgal Girişimi (Bunei Seferi)

Kubilay Han, tüm bunları kendisine yapılmış bir saygısızlık olarak gördü ve Japonya'yı işgal etmek için hızla sefer hazırlıklarına başladı. Nihayet 1274 yılında Moğollar; Çin ve Kore'de bulunan tersanelerinde 300 adet büyük 500-600 civarında ise küçük gemi inşa edip içlerinde Koreli ve Çinlilerin de bulunduğu 40.000 kişilik bir orduyla Japonya seferine çıktılar. Moğolların saldırılarına maruz kalan ve akabinde yağmalanan ilk Japon bölgeleri Tsushima ve İki Adaları oldu. Savunmacılar burada çok çetin bir direniş gösterecekler de sayılarının oldukça az olması sebebiyle kaleler hızla düştü. Takashima Adası ve Matsuura yarımadasında bir haftalık bir duraklamadan sonra, istila filosu Hakata Koyu'na ulaştı. Bu büyük koyun ıssız ve sığ suları Japonlara, Moğol komutanların saldırmayı seçeceği yerin tam burası olacağı hissini vermişti.

Hazır bir şekilde Moğolları bekliyorlardı lakin Japon savunma gücü hâlâ yetersizdi; 5.000 ila 6.000 arası asker vardı. Moğollar, fazla sayıları ve ile gongların ve davulların talimatına göre konuşlanan iyi disipline edilmiş ve becerikli süvarilerin kullanıldığı daha dinamik savaş stratejileri sayesinde ilk çarpışmaları kazandılar. Moğolların zırh delici yaylı tüfek ve zehirli oklar gibi başka etkin silahları da vardı. Bunun yanında Japonlar bireysel savaşçıların kendi tekil hedeflerini seçmesine izin verdiği için kitlesel çarpışmalara aşina değillerdi. Bilakis Japon savaşçıları, küçük gruplar ucunda kavisli bıçak olan mızraklarla donatılmış bir dizi piyade ve okçulukta yetenekli atlı bir samuray tarafından yönetiliyorlardı. Diğer bir dezavantaj ise Japonlar kalkanları sadece okçulardan korunmak için kullanırken, Moğol ve Koreli piyadeler savaş alanında kendilerine ait kalkanlarıyla dolaşıyorlardı.

Bunei Seferinde okların havada uçtuğu alanda Moğollara saldıran Japonlar ve buna karşılık veren ya da kaçan Moğol askerleri

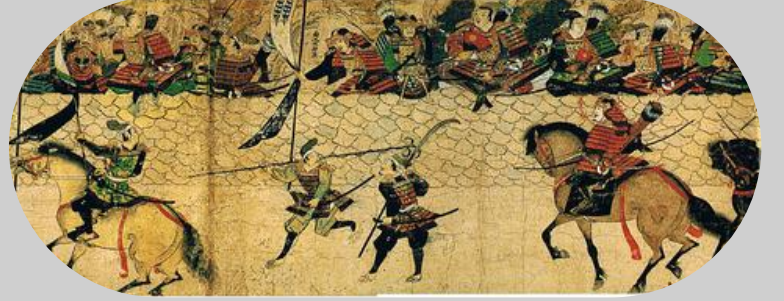
Buna karşı samuraylar demir plaka ve deri zırh giydikleri ve uzun keskin kılıçlarını kısa Moğol kılıçlarından daha etkili kullandıkları için düşmanları üzerinde bariz bir üstünlüğe sahipti. Savaşın ilk gününün ardından Japonların gece saldırısından çekinen Moğollar tekrardan gemilerine binmeye karar verdiler. Ki gerçekten de Japonlar gece olunca havanın kararması ve yağın yağmurun avantajıyla saldırıya geçtiler. Burada Samurayların yakın dövüşteki üstünlükleri ortaya çıkıyordu. Japonlar bu sefer gerçekten de düşmanlarına karşı sert bir direnç göstermeye başlamıştı. Rüzgâr ve yağmur iyice bastırınca Moğollar derhal gemilerine yöneldi. Tam bu sırada da bir anda patlayan büyük bir fırtına yüzünden Moğol kuvvetleri kayalıklara çarpmamak için filoyu açık denize çıkarmak zorunda kaldı. 200 den fazla gemi battı, yüzlercesi birbirinin üstüne bindi ve binlerce asker boğularak hayatını kaybetti. Fırtınanın ardından Kubilay'ın kuvvetlerinin oldukça az bir kısmı zar zor geri dönebildi. Aslında Moğollar burada bariz bir şekilde üstündü ancak çıkan fırtına savaşın kaderini tamamen değiştirdi.

Diplomatik Ara Dönemi

Kubilay Han daha sonra diplomasiye geri döndü ve 1275'te Japonya'ya bir başka elçi heyeti gönderdi; bir kez daha haraç ödenmesini istedi. Bu sefer Japonlar kendilerine daha da güven gelmiş olduğundan Moğol elçilerini derhal idam ettiler. Kubilay Han her şeye rağmen kararlıydı ve 1279'da tekrardan bir elçi heyeti gönderdi. Elçiler yine aynı kaderi paylaştılar ve Han, Japonya'yı Moğol İmparatorluğu'na dâhil etmenin sadece zor kullanarak mümkün olduğunu fark etti. Japonlar da ani bir saldırıyı hazır bir şekilde bekliyorlardı. Orduyu hazır tutmanın yanı sıra, istihkâmlar ve 1275'te Hakata Koyu çevresine on dokuz kilometre uzunluğunda yaklaşık üç metre yüksekliğinde olan devasa taş duvarlar inşa edildi. Hakata duvarlarının iç kısmı atlı okçuların girebilmesi için eğimliken duvarın dış yüzü dikti. Eğer ikinci bir işgal girişimi olarsa Japonya bunun için artık çok daha hazırlıklıydı. Bu süreçte Çin'e seferler düzenleyen Moğol orduları 1279 yılında Güney Çin'e hâkim olan Song Hanedanı'nı kesin bir şekilde yenilgiye uğratıp Çin'in tamamına hâkim olmayı başardı. Artık tüm Çin ve haliyle Çin'in bütün kaynakları Kubilay'a aitti. Artık rövânş almak için tüm gücüyle Japonya'ya yönelebilirdi.

İkinci İşgal Girişimi (Koan Seferi)

Kubilay Han'ın ikinci filosu birincisinden çok daha büyük ve güçlüydü. İlk seferde olduğu gibi Korelilere 900 gemi yaptırıldı. Güney Çin'deki Ch'üan-chou limanında da 3500 parça gemilik dev bir filo hazırlanarak Çinli askerlerle dolduruldu ve 150.000'i aşkın askeri taşıdığı belirtilen filolar, 1281 yılında Japonya'yı işgal etmek için tekrardan denize açıldı. Moğol saldırıları koordineli olarak planlanmışsa da Çin'den hareket eden büyük filo erzak ve çok sayıda geminin bir arada sevk edilmesi güçlüklerinden dolayı Kore filosundan çok sonra savaşa dâhil olacaktı. İlk hedef yine stratejik olarak çok büyük öneme sahip olan Tsushima ve İki Adalarıydı. Bu sefer bu adalardaki savunma daha güçlüydü. Ancak sonunda güçlü Moğollara dayanamayarak her ikisi de düştüler. İki'nin alınmasından sonra Kore filosu, Hakata Koyu'nun kuzeyindeki duvarın sonundaki Shiga Spit'e çıkarma yaptı. Burada Moğollar çok şiddetli bir Japon direnişi ile karşılaştılar. Japonlar, Hakato'daki tahkimat duvarının yardımıyla Moğolların; Japon hatlarını yarmalarına engel oldular. Her şeye rağmen yaklaşmakta olan asıl Çin filosu muharebelerin kaderini belirleyecek özellikteydi ve Japonların bu devasa filoyu durdurmalarına olanak yoktu. Devasa Çin filosunun ulaşması parçalar halinde oluyordu. İki'ye varan Çin filosu daha güneyde bulunan Hirado Jima'ya hareket ettiler ve kısa bir sürede işgal ettiler.

Çünkü Moğollar bir sonraki saldırının Hakata Koyu yerine daha Güneyden yapılmasına karar vermişlerdi. İlerleyen süreçte Çin ve Kore filosu birleşti ve Hirado Jima'nın da içinde bulunduğu İmari Körfezi'ne girerek körfezin ağzında bulunan Takashima adasını işgal ettiler. Moğollar için her şey kayıpları olmasına rağmen gayet iyi gidiyordu. Uzun süredir devam eden savaşların sonuna doğru Japonlar güçlerini iyiden iyiye kaybetmeye başladı. Japon Rahipler de, Güneş Tanrıçası Amaterasu-O-Mikami ilahi destek istediler. Artık Japonların kurtulması için ancak bir mucize gerekiyordu... Tam bu sıralarda kopan tayfun muharebelerin dönüm noktası oldu. Denizden karaya doğru saate 190 kilometreyi aşan bir hızla iki gün boyunca esen rüzgâr, gemileri aynı önceki seferdeki gibi birbiri üzerine bindirerek batırdı. Sefere katılan 4500 gemiden ancak 100 civarı gemi Çin'e geri dönebilmiş 100.000'i aşkın asker de serin sularda can vermişti. Moğol ordusunun neredeyse tamamı bu fırtınada yok oldu. Artakalanlar yüzerek İki adasına çıksalar da Samuraylar tarafından soğukkanlılıkla kafaları kesildi. Japonya'yı kurtaran bu ilahi güç tarihe Kamikaze, yani kutsal rüzgâr olarak geçmiş ve asırlarca unutulmayacak şekilde Japon kültüründe yer edinmiştir. Tayfun'un ardından çok az geri dönebilmiş ve Kubilay Han için Japonya defteri tekrardan açılmamak üzere kapanmıştı.

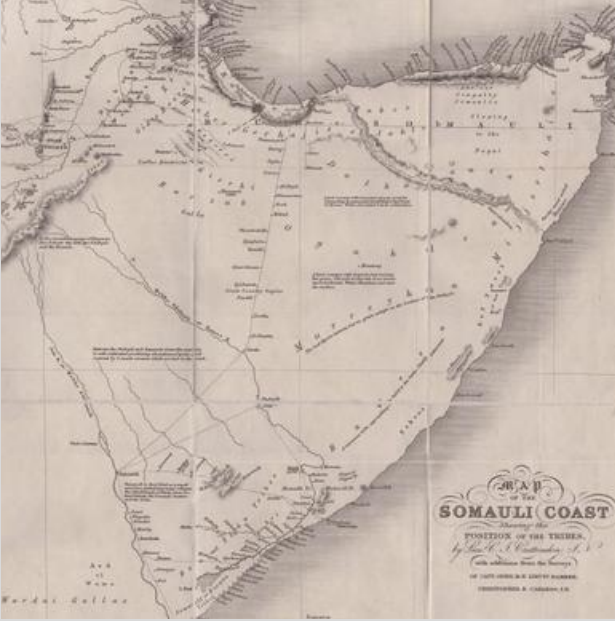

KARA ŞAHİN DÜŞTÜ: MOGADIŞU MUHAREBESİ

Amerika Birleşik Devletlerinin kendi içinde problemleri olan ya da zengin kaynaklara sahip ülkelere müdahaleleri meşhurdur. Gerek petrol rezervine sahip olması gerek de içinde yaşadığı istikrarsızlıklarla bir kıyı ülkesi olan Somali de bu tanımı belki de ortaya çıkaran ülkelerin başında geliyor gibi gözüküyor. Bu yazıda Somali'nin kendi içinde yaşadığı istikrarsızlıkların Birleşmiş Milletler nezdinde nelere sebep olabileceği ve ABD'nin o dönemde Vietnam savaşından sonra en çok kayıp verdiği muharebe Mogadişu Muharebesinde ne yaşandığı anlatılmaktadır.

SOMALİ'NİN DURUMU

Somali, Etiyopya'nın altında Kenya'nın üstünde doğal kaynaklara sahip fakat pek çok Afrika ülkesi gibi geri kalmış bir ülkeydi. 1969 yılındaki darbe ile Siad Barre yönetimi ele geçirdi. Muhammed Siad Barre rejimini komünist ideolojiye yönlendirdi. Bu sıralarda da komşu Etiyopya'nın eski Amerikan yanlısı rejimi devrilip yerine Sovyet yanlısı bir rejim geldi. Komşusunun bu karışık durumunu gören Siad Barre o zaman için Afrika'nın en büyük ordularından birini topladı ve hücumla geçti. Fakat Etiyopya'ya Sovyetlerden yardım gelmişti. Bu durumun karşısında geri çekilmek zorunda kalan Siad Barre kendi ülkesinde de pek iyi karşılanmadı ve devrilmesiyle birlikte iç savaş patlak verdi. Mohamed Farah Hassan Aidid bu ortamda yönetimi kısmen de olsa ele geçirdi. "O dönemin ABD Başbakanı George Bush da Somali'de yaşanan olayları gördü ve buradan yaklaşan seçimler için kendine pay çıkarmak için harekete geçti."

Eski zamanlardan bir Somali haritası

Mohamed Farah Hassan Aidid

Somali'deki iç savaş yerli halkta bir yıkıma sebep olmuştu. Zaten Somali'nin hali hazırda bir açlık problemi vardı. Her gün Somali'nin başkenti Mogadişu'da açlıktan yollarda kıvranan insanlar görmek mümkündü. İç bölgelerde durum daha da kötüydü. Bush dolaylı da olsa Birleşmiş Milletlere bir öneri sundu. Somali'ye insani yardım göndermeyi önermişti ve bu kabul edildi. Birleşmiş Milletler ilk başta hava yoluyla yiyecek yardımı yapmaya çalıştı fakat bu yardımlar Hassan Aidid'in milisleri tarafından çalındı/gasp edildi ve hiçbir zaman halkın eline geçmedi. Rejim bu yardımları bir süre yeni silahlar alabilmek için kullandı. Bu bir süre içinde fark edildi ve müzakereler sonucunda ülkeye asker yerleştirme fikri kabul gördü. 26 bine yakın asker kısa bir süre içinde ülkenin güney kısmında konuşlandı. Bu birliklerin içinde Hindusundan Türküne pek çok milletten insan vardı fakat ağırlık Amerikan askerlerinden oluşuyordu. Hatta bu birliklere komuta eden bir Türk generaliydi. Bu birlikler ülkenin güney kısmının kontrolünü tek başlarına sağlayamamışlardı zaten ilk başta oraya gidiş amaçları kontrol sağlamak da değildi. BM'nin yaptığı yardımların yerine ulaşmasının güvencesini sağlamaktı.

Öteki tarafta diktatörlüğünü sağlamış Hassan Aidid bu olaylardan bir şeylerin çıkabileceğini anlamıştı. Halkına ülkeye yeni gelen askerleri emperyalist, işgalci olarak tanımladı ve halkın askerlere tepki göstermesine sebep oldu. Bu ilk yerleşme günlerinden 7 ay sonra Amerikan askerlerinin klasik bir silah deposu teftişi sırasında yaşanacak olan silahlı saldırı iki taraf arasındaki kısa süreli yarı ılımlı havanın bozulmasına sebep olacaktı. Halk bu iç savaş ortamında silahlandırılmış, neredeyse eli silah tutmayan erkek kalmamıştı. Bu atmosfer karşısında BM'li ve Amerikan üst kademe yetkilileri bir aksiyon almaya karar verdiler ve amaçlarını ülkeye yeni bir "barışçıl" idare kurmak şeklinde güncellediler. Bunun arkasından Hassan Aidid'i yakalama macerası başlamış oldu. Bu amaçla 12 Temmuz 1993'te bir ev baskını planlandı ve sonucunda birçok yaşlı klan üyesi öldürüldü. Olayın karşısında Hassan Aidid ve rejimi ülkedeki yabancı askerlere milis yüklü saldırılar düzenleme konusunda karara vardı. Aynı yılın 8 Ağustos'unda Somalili milisler ilk kez kasıtlı olarak Amerikan askerlerine saldırdı. Yaşanan olaylar durumun tekrar bir savaşa doğru kaymasına neden oldu. Bu kapsamda bazı önemsiz olayların yaşanmasından sonra Aidid'i ele geçirmek için ivedilikle harekete geçilmesi gerektiği anlaşıldı ve planlamalar başladı.

OPERASYON

ABD, Aidid'i bizzat canlı ele geçirmek istiyordu ve bunun için önlerinde iki tane hareket şeması vardı: aracın yolunun kesilmesi ya da binaya saldırmak. Fakat bunlardan birine karara varmak gerekiyordu çünkü değerli hedefin araç içinde hareketli mi olacağı yoksa bina içinde mi olacağı bilinmiyordu. İstihbarat birimleri bu konu üzerine yoğunlaştı ve Aidid'in çıkan olaylar sonucu saklanıp gözden kaybolduğu bilgisine erişti. Bu yüzden kuvvetler başka bir istihbarat beklemeye başladı ve amaç doğrultusunda Aidid'e yakın kişiler üzerinde yoğunlaşmaya başlandı. Bunun sonucunda istedikleri istihbarata ulaşmaları çok uzun sürmedi. 3 Ekim'de Aidid'in danışmanlarından Ömer Salad Elmi ve Abdi Hassan Awale'nin Mogadişu'nun merkezindeki Olimpiyat otelinde buluşacağı yönünde önemli bir istihbarat geldi.

Hooten ve diğer Delta Timi personeli hedefe doğru hızla ilerlerken hiç beklenmeyen şekilde silah sesleri duymaya başladılar. Hooten yaşadıklarını daha sonra, "Helikopter bölgeden uzaklaşıp gürültüsü azaldıkça küçük çaplı silahlardan gelen sesler daha çok duyulmaya başlandı. Daha önce buna benzer görevlerde tahliye safhasına kadar silah sesi duymamıştık. Oysa burada binaya girerken çatışmaya başlamıştık." diye aktaracaktı. Binaya ilk olarak Kıdemli Üstçavuş Paul Leonard'ın komuta ettiği C-Timi girdi. Leonard bu sahneyi, "İlk olarak binaya C-Timi girdi. Kapısında sadece bir perde olan sağdaki ilk odaya tim elemanlarından yakın arkadaşım Kıdemli Üstçavuş Gary Keeney ile birlikte girdik. Odada birini gördük. Bu adam muhtemelen peşinde olduğumuz Ömer Salad Elmi'ydı. Onu yere yatırdım." diye anlattı. Binadakiler ele geçirildiğinde Delta Timi görevin tamamlandığını bildirdi. Bunun üzerine timinin büyük bir bölümü derhal helikopterin komandoların araç konvoyu harekete geçti. Ele geçirilen hedefler araçlara bindirilirken silah sesleri de şiddetini artırmaya başlamıştı. Leonard o an yaşadıklarını şöyle hatırlıyordu: "Yoğun olarak üzerimize ateş ediliyordu. Mermiler pencereden geliyordu. Helikopterde bulunan Delta personeliyle merdivenlerden indiğimizde, kendi kendime bu kadar yoğun ateş geldiğine göre operasyon kaba dönüşecek demiştim." Ele geçirilen hedefler araçlara yerleştirildikten sonra konvoy tam hareket etmek üzereydi ki üzerimizdeki helikopterlerden telsizde kodu "Süper 61" olan Kara Şahin vuruldu.

3 Ekim Pazar gününe denk geliyordu ve de bu geleneksel bir tatil gününe işaret ediyordu. Buna göre hızlı hareket edilecek, görev ne ise hızlıca yapılacak ve karargâha geri dönelecekti. Bu noktada plan belirlendi: 160. Alay, Delta Timini ve komandoları operasyon mevkiine indirecekti. Komandolar bölgenin güvenliğini sağlarken Delta Timi yüksek değerli hedefi ele geçirecekti. Operasyona katılanlar ve ele geçirilen yüksek değerli hedefler bölgeden, Humvee (Yüksek Hareket Kabiliyetli Çok Amaçlı Zırhlı Vasıta) ve kamyonlardan oluşan bir komando konvoyu tarafından tahliye edileceklerdi. Operasyon, Somalililerin muhtemel direnişlerini önlemek amacıyla en fazla 30 dakikada tamamlanmış olmalıydı. 3 Ekim günü saat 15.42'de Delta Timini taşıyan ilk Uçan Kuş (helikopter) hedef binanın önündeki caddeye indi. Görüş mesafesi iniş sırasında yerden kalkan yoğun toz nedeniyle neredeyse sıfıra düşmüştü. O anı anlatan Hooten adlı bir subay hatırladıklarını "Helikopterin çıkardığı toz o kadar yoğun ki yeri bile göremiyorduk. Mecburen tahliye halatı kullanarak yere indik. Bunlar uzun helikopter tahliye halatlarıydı" diye dile getirmişti.

OPERASYON

Hooten yaşadıklarını şöyle aktardı: "Helikopterin kendi etrafında dönmeye başladığını gördüğüm zaman binanın doğu tarafındaydım. Gündümsüz tanksavardan (RPG) ateşlenen merminin helikopteri vurduğu anı görmemiştim. Gördüğüm tek şey, helikopterin kontrolden çıkmasıydı, sonra patlama sesi duydum. Çatıda olduğum için helikopterin yere çakıldığını göremedim. Çünkü düşündüğümüzden biraz daha uzakta düştü." Bunun üzerine Hooten, Delta timinin büyük bir bölümü ile derhal helikopterin düştüğü yere doğru hareket etti. Leonard ve Keeney adlı subaylar ise esir alınanları taşıyan konvoyu nezaret ediyorlardı. Vurulan helikopterde bulunan Delta personelinin dört keskin nişancısından biri olan Üstçavuş Jim Smith olayı şöyle aktaracaktı: "Bizim için en önemli sorun yoğun düşman ateşi altında bulunuyor olmamızdı. Üstçavuş Dan Busch derhal helikopter enkazını terk ederek uzaklaştı. Ben de halen enkazın içinde bulunanları korumak amacıyla helikopterden çıkarak ona eşlik etmek istemiştim. İlk olarak Dan'ı yaralayan iki kişiyi, ardından da dört kişiyi daha vurdum." Bir süre sonra Jim Smith de vuruldu: "Bir saldırgan helikopter enkazının ön tarafından geldi ve tam otomatik AK-47 tüfeğini ateşledi. Bir mermi bana isabet etti. Omuzumdan vurulmuştum. Ardından ben de onu vurdum."

Helikopterin içindeki Smith ve diğer keskin nişancılar, düşen Kara Şahin'e saldıran silahlı Somalilileri durdurmaya çalışırken Hooten ve Moser çatışarak kaza yerine doğru ilerlemeye çalışıyorlardı. Ancak yanlışlıkla bir sokak öteye gittiklerini anlayınca geriye dönüp kaza yerine bir şekilde de olsa ulaştılar. Tam bu sırada Üstçavuş Earl Fillmore vuruldu. Fillmore'un vurulmasına neden olan yaylım ateşi Moser'ı da yaraladı. "Earl vurulunca hepimiz karşı ateş açmıştık ama bu sırada Mike da kolundan yaralandı." Delta timi ve Komandolar burada yaralı olan arkadaşlarını korumak için bir koruma çemberi oluşturdular. O sırada bir Küçük Kuş (Helikopter) gözü pek biçimde Kara Şahin'in düştüğü yerin yakınına indi. Bunun üzerine Üst Çavuş Jim Smith ciddi şekilde yaralanmış olan arkadaşı Dan Busch'u Küçük Kuş'a taşıdı: "Küçük Kuş iniş yaptığı zaman koşarak Dan'ı aldım ve onu Küçük Kuş'a sürükledim. İlk başta Dan'ı iki elimle tutarak geri geri helikoptere doğru götürüyordum. Ancak caddede bulunan bir saldırgan bana ateş etmeye başlayınca bir elimdeki tüfekle yol üzerindeki saldırganlara ateş ettim, diğer ve elimle de Dan'ı helikoptere taşımaya devam ettim."

Küçük Kuş ağır yaralı Dan ve Smith helikoptere bindikten sonra havalandı. Helikoptere bindiğinde ciddi biçimde kan kaybetmiş olan Dan, hayatını kurtarmak için verilen onca çabaya rağmen kaldırıldığı sahra hastanesinde öldü. Küçük Kuş Dan'ı alıp bölgeden ayrıldıktan sonra Delta Timi, komandolar ve hava kuvvetleri personelini taşıyan Muharebe Arama Kurtarma helikopterleri operasyon mevkiine ulaştılar. Helikopterdeki askerler tahliye halatlarını kullanarak Kara Şahin'in enkazının olduğu yere indi, bir komando mangası hemen Süper 61'in enkazını korumak için savunma düzeni aldı. Kriz kontrol altına alınmış görünüyordu ki, bir süre sonra bir başka felaket daha yaşandı. Moser bu sahneyi, "Normal olmayan bazı sesler duydum. Gökyüzüne doğru baktım ve bir başka Kara Şahin'in tepemizde yaklaşık 25-30 metre yüksekte dönmeye başladığını gördüm. Kuyruk rotoru hasar görmüştü ve sabit istikamet dümeni sarkık vaziyetteydi. Kara Şahin havada öylece döndü ve görüş alanımın dışındaki havaalanına doğru sürüklendi" diye anlatacaktı sonradan. Telsiz çağrı kodu Süper 64 olan ikinci Kara Şahin de Süper 61 gibi bir RPG roketi ile vurulmuş ve operasyon yapılan binanın güneybatı tarafında yere çakılmıştı.

OPERASYON

Muharebe Arama Kurtarma askerleri hemen kaza bölgesine hareket ederken Kara Şahin'in etrafı saldırgan Somalililer tarafından çevrilmeye başladı. Delta Timi'nden iki gönüllü keskin nişancı (Kıdemli Üstçavuş Gary Gordon ve Üstçavuş Randall Shughart) başka bir Kara Şahin'le ikinci helikopterin düştüğü yere ulaştı. İki keskin nişancı, Kıdemli Üstçavuş Gordon vurulup öldürülene kadar yaklaşık 20 dakika boyunca saldırgan Somalilileri enkazdan uzak tutmayı başardı. Hooten düşen ikinci Kara Şahinle alakalı şunları söylüyor: "İlk kaza yerine giderken, gizli bir numaradan telefon geldi. Bu Shughart'ti. Bana nerede olduğumuzu sordu. Cevaben enkaz alanına gitmek üzere yolda olduğumuzu söyledim. Bana, buraya gelmeden önce o enkazın başında ne kadar kalacağımı sordu. 'Sanırım beş dakika kadar' dedim. O an başka bir helikopterin düştüğünü bilmiyordum. Başka bir Kara Şahin'in düştüğünden haberimiz yoktu. Bu telefon görüşmesinden kısa bir süre sonra Shughart da ikinci Kara Şahin'i korumaya çalışırken vurularak öldürüldü. Helikopter enkazına saldıran silahlı Somalililer Pilot Mike Durant'i sağ ele geçirdiler ve ölmüş olan helikopter uçuş mürettebatı ve Delta personelini etkisiz hale getirdiler.

Düşen ilk Kara Şahin'in içinde mahsur kalıp hayatını kaybeden pilot Wolcott'un cesedini enkazdan çıkarabilmek için büyük çaba sarf edildi ve sonunda tüm ekip zırhlı araçların bulunduğu bir konvoyla operasyon bölgesinden çıkarıldı. Konvoyda yer alan tüm araçlar tıka basa dolu olduğu için bazı askerler alanı koşarak terk etmek zorunda kaldı. Saat 5.42'de başlayan ve 30 dakikada bitmesi planlanan operasyon 2 Kara Şahin'in düşmesi sonucu öteki gün içinde 6.30'a kadar uzadı. ABD kuvvetleri bu operasyonda 18 zayıat vermişti ve 73 yaralıları vardı öte yandan Pakistanlı ve Malezyalı askerlerden ölen ve yaralananlar da vardı. Somali zayıatları konusunda detaylı bir bilgi olmasa da kayıplarının 200-500 arası olduğu tahmin edilmektedir. Bu başarısız operasyondan sonra ülkeler dışışleri politikalarında önemli değişikliklere gittiler ve diktatör Aidid'i ele geçirmekten vazgeçildi. Aidid 1997 yılına kadar yönetimini idare etse de bir çatışmada yaralandı ve bir süre sonra kalp krizinden dolayı hayatını kaybetti.

OPERASYONUN ARKASINDA BIRAKTIKLARI

Yaşanan tüm bu olaylar televizyonlarda yayınlandı ve tepkiler doğurdu. Bu da değişik coğrafyalardan ülkeleri bu olayın halklarında yaşattığı travma ve tepkiyi görmeleri sonucu politikalarını değiştirmeye itti. Ayrıca bu operasyonla alakalı yapılan kitap uyarlaması Kara Şahin Düştü filmi 2002'de vizyona girdi ve Dünya çapında gişe rekorları kırdı.

#mosaik:11

• E D E B Î •

Uğruna Yazılmamış Şehirler

Çok şehir gezdim hayatımda
Hiçbirine yazılmış bir şiir yoktu
Ne satırlarca övülmüşlerdi
Ne de kötülemeye çalışan vardı
Ben de bu şehirlerden biri gibi uyandım
Nasıl olduğum bilinmez
Ve her günüm aynıdır
Şehrimde kendini göreceğin büyük aynalar
Her yere yayılan reklam panoları yoktur
Şehrin girişinde "Welcome" yazmaz
Her sabah selayla uyanırsın
Ve mezarlıklar taşmıştır ölülerle
Yıllar sonra gelip ne kadar değişmiş diyemezsin
Çünkü dükkanlar bile ölüdür
İşsizlik vardır ama
Hiçbiri İstanbul'a iş aramaya gitmez
Böylece değişik olaylar yaşamaz ana kahraman
Büyük şehirlerin büyüyle şehrimizi kötülemez
Kimse Tanrı burayı unutmuş demez
Zaten bu şehri bilmiyorlardır
Uydular bile görmemiş dedi yeğenim
İnandım
Bu çocuk büyük adam olacak
Şehrimizin güzelliklerini televizyona çıkaracak
Akın akın turist gelecek yazın
Unutulur şairler de çıkaracak
Ya da yeğenim benim gibi olur
Bir sabah selasını okurlar
Mirasını paylaşırken sorun çıkamaz

İlyas Arda Turpan

KAYIP

ve kızgınlık
ve sesler
ve ortaya konuşulup bir şekilde
beni bulan
parçalayan sözler
öfkeyle parlayan gözlerim ile
uçurum var ifadesiz yüzümde
her bir gözeneğimi tıkıyorum sözlerimle
alevler sızmasın diye sırf
kül oluyorum
başka kimseyi yakmamak için
uykudaymış gibi akan ellerim
ne ne yazdığını biliyor
ne ne düşündüğünü
ne arzuladığını
çocukça bir çaba ateşe üflemek
Ateşi körüklemek
ben miyim bu kendini kaybeden
bir yerlerden gitar sesine eşlik ediyorum
“kalbim sızlar yüzüm gizler”
ben miyim bu kız
inatla bakmayan sana
ve gözyaşlarını saklayan dans ederken
hayali bir şarkıyla
hayalimde sen.
kaybettim artık ipin ucunu
gecenin nereye götüreceğini
batan bir geminin yegane yolcusu
hayali bir geminin.
gözden ırak, batıyorum
ne garip, sonsuzluğu içerken
müteşekkire olmak yalnızlığa.

Dostlara Veda

Evet sayın seyirciler hayatımdan değer verdiğim birinin daha ayrılmasını izliyorum yapacak bir şey yok yine ve yine ciddi olamıyorum sonuçta bu bir ayrılık bir daha seni görebileceğimi sanmıyorum en azından birbirimize dargın değildik hiçbir zaman veya ikimizden biri ölmedibu yeterli iyi niyetli bir veda olması için ne diyorduk ciddiyet evet ben dostluğumuz boyunca biraz rahat ciddiyetsiz ve rahat bir kişiliğe sahip olmuş olabilirim lakin bunun asıl sebebi senin sakın olgun ve ağır biri olmadı ki iyi bir şeydi çünkü derdimi anlatırdım veya saçma şakalar yapardım ve sen hepsine gülerdin geçelim dersler bitmek bilmediğinde zamanı eritmek için şiir oyunları oynardık mesela bir mısra ben yazardım bir mısra sen veya ben bir kelime yazardım bir kelime sen ama en eğlencelisi birbirimize verdiğimiz kelimelerle şiir yazma oyunuydu ve sen yine merhametli halinle bana mantıklı kelimeler verirdin ben çorap burun gibi kelimeler verirdim falan filan bunu da geçelim ölmüş veya ölecek olan anılarımızaekleyerek bertaraf edelim yalnızlığımı kendimi çok da iyi hissetmediğim fakat kimsenin anlamadığı günlerde bir dosta veda etmeyi unutamam hayata devam edelim aslında ne kadar farklı olduğumuzu en sevdiğimiz şairlere bakarak anlayabiliriz sen Necip Fazıl'ı daha çok seviyorsun ben Nazım Hikmet'i seviyorum sen derin bir insandın bir kere dert yakınmazdın ağzından birkaç laf alabilmek bile zordu ama ben öyle miyim ben yaşamak güzel şey deyip yine de yaşamaktan yorgun ve bıkmış bir şekilde gülüyorum ve kendime olan sevgim ve inancım gitgide azalıyor gerçi seni seven çoktu da ne oldu senin kendini ne kadar yalnız hissettiğini bir ben bilirim bir ben bilirim şimdi sonuç paragrafı yazalım ya da yazmayalım hayat bu belki bir gün tekrar karşılaşırız ve benim tüm yakınmalarım boş çıkar.

KAR.

Kar yağımtı, etraf diz boyu kardı.
Evden çıktım, atılan adımlar vardı.
Manzarayı bozmadım, izlerin üstüne bastım.
Beni götürdüler bir yere.
Takip ettim izleri, beni götürmeze
götürdüklerini bile bile.

Aybüke Uludemir

Şiirleri Yakmak

Elindeki çiçekleri masanın üstündeki saksıya bıraktı. Masanın üstünden siyah kapaklı bir ajanda aldı. Yavaşça kapağını açtı. Ajanda babasının annesine yazdığı şiirlerle doluydu. Şiirlerin hepsini okuduktan sonra ajandayı yaktı. Saksıyla beraber annesinin ve babasının mezarına doğru yola çıktı.

~İlyas Arda Turpan

Sonsuz Yolculuk

Herkes birbirinden ayrılıyor. Ruhlen olmasa da bedenlen uzaklaşıyorlar birbirlerinden. Çoğu ağlıyor. Bazıları konuşuyor. Belki de birlikte son konuşmalarını yapıyorlar. Birçoğu ayrılıklardan nefret ediyor artık. Herkesin yüzünde o hüznün görülebiliyor. Son vedalaşmalar da yapıp trene biniliyor. Ama hâlâ gidemiyorlar. Bu sefer candan el sallamalar başlıyor. Neredeyse herkes birbirine el sallıyor. Bu insanlardan birkaçı sadece candan dışarıyı izlemekle yetiniyor. Belki el sallayacakları bir insan olmamasından belki de ayrılıkları bu kadar hüznü bağlamamalarından.

Birkaç dakika sonra tren yavaş yavaş uzaklaşıyor, insanlar dağılıyor ve sonra gözüme bir kadın çarpıyor. Kadın tren gittiğinden beri ağlıyor. Hatta daha fazla dayanamayıp yere çöküyor. Kim bilir kimden ayrıldı, kim bilir gönlünün hangi parçası kopup gitti. Daha sonra bir anons sesi geliyor kulağıma. Zorlukla yerimden kalkıp trene biniyorum. Ben yalnızlar takımındayım. Arkamdan kimse ağlamıyor ve candan el sallayacak kimsem yok.

Ve yolculuk başlıyor. Kulağımda müzik, izliyorum şehirleri tek tek. Belki de şehirleri değil de kendi hayatımı izliyorum. Ve sonra dönüp bakıyorum etrafıma benim gibi birçok insan hepsi takmış kulaklığını dışarıyı izliyor. Hepimiz aynı yere baksak da farklı yaşanmışlıklar geliyor gözlerimizin önüne. Her müzik beni farklı diyarlara götürüyor. Düşündükçe zaman geçiyor. Zaman geçtikçe düşünüyorum. Şarkılar bir şeyler yaşadıkça anlamlanıyor benim için. Ve işte şarkıların anlamlandığı o gün her şey daha farklı oluyor. Mutlu musun, üzgün müsün sen de bilmiyorsun. Her şeyi arkada bırakmışsın ama bir yanın da hâlâ orada. Belki uzaklaşıyorsun şehirler geçtikçe ama hâlâ çok yakınsın oraya. Gidiyorsun ama gidemiyorsun gibi geliyor.

Sonra şarkılar devam ediyor. İnsanların yüz ifadeleri hiç değişmiyor. Hepsinin yüzünde o hayat yorgunluğu... Herkeste bir başka yorgunluk var gibi. Sonra tekrar candan bakıyorum. Hava yavaşça kararıyor. Bulutlar kaplıyor gökyüzünü. Bazıları beyaz, bazıları ise bir o kadar siyah. Bulutların izin verdiği bazı yerlerden ise mavilikler görülüyor.

Ve sonra tekrar yollara kayıyor gözüm. Ne kadar yolum kaldı bilmiyorum. Nereye varacağımı bilmiyorum. Nerede bitecek bu hikâye? Mutlu son mu bekliyorum de? Yoksa sadece çocuklar için miydi mutlu sonlar?

Elif Nur Yeler

İnsan ne için yaşar?

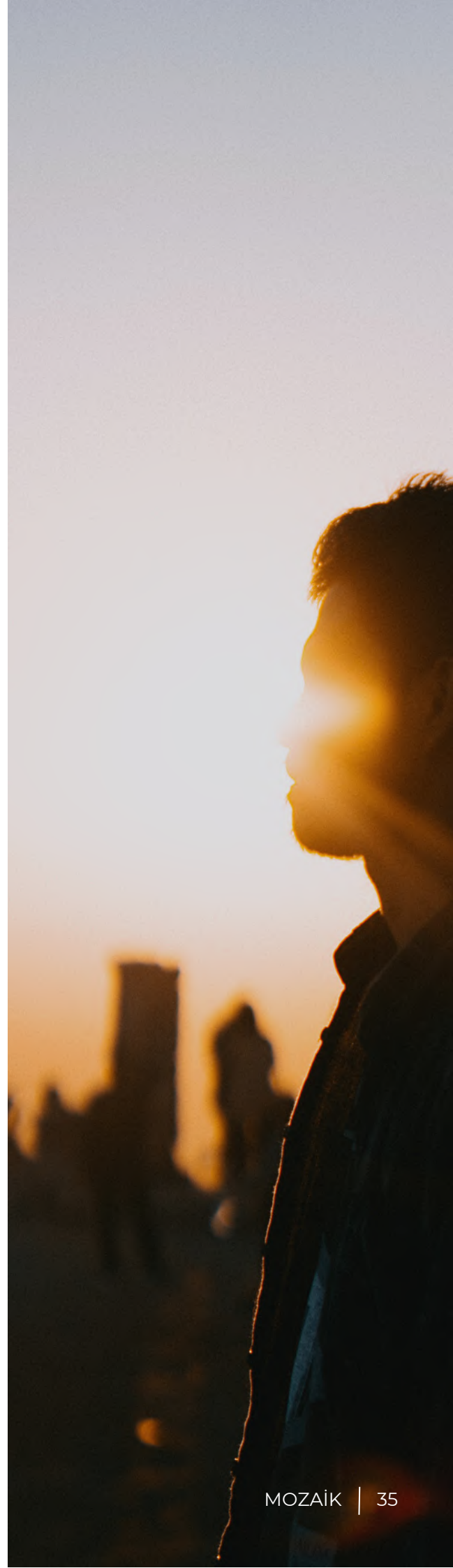
Bir gülün karşısında kan kırmızı yapraklarına soruyorum

İnsan ne için yaşar biliyor musun sevgili gül
Gül dikenlerini bana çevirerek cevaplıyor sorumu
İnsan güzellikleri bir bukete hapsetmek için yaşar diyor
Ve hatta eşsiz kokuları birer şişeye tıkıp sıkabilmek için
sanki kendi kokusuymuş gibi

Çimlere uzanıyorum ve toprağa soruyorum tekrardan
İnsan ne için yaşar biliyor musun sevgili toprak
Onun bambaşka bir cevabı var
Bilgece sesleniyor bana
İnsan iz bırakmak için yaşar
Kendinden bir parça olsun ister dünyada
Unutulmak istemez toprağın altında

Yanımdaki çağlayan nehre soruyorum
İnsan ne için yaşar sevgili nehir
Hafifçe gülüyor bana
Seyahat etmek için
Ve de her şeyi görmeyi arzuladığından elbet diyor
damlacıklarıyla manzarayı süsleyerek

Bence insan sadece kendi için yaşar

Kristal Baradak

At arabalarının tıkırtısı muazzam bir huzur verdi genç kadına. Oysa sarayda geçen günlerinde küstahça bir rahatsızlık duyardı bu seslerden. Yaklaşık bir saattir yokluyordu mide bulantısı genç kadını. Sıvası dökülen tavan üzerine üzerine geliyor, eski parke üzerindeki her harekette iç acıtan bir sesle gıcırdıyordu. Eskiydi bu oda. Ruhuna tezat, yıpranmış ve eski. Düşünceleri öylesine birbirine girmişti ki haftalardır fırçalamadığı saçlarının karışıklığı, zihnindeki bu kargaşanın yanında pek düzenliydi.

Yalnızlığı tüm zihnini kaplamıştı şu günlerde. İlk günlerde olduğu gibi ne bir suçlu arıyordu şimdilerde ne de ağlıyordu. Mutlak bir yalnızlık hissediyordu sadece. Nefret ettiği -ki artık etmiyordu- turuncu yorgana daha da sarındı. Dikişleri yamuk atılmış, çiçek desenli bu yorgan yıllardır kullanıldığının nişanesi gibi kahverengi lekelerle doluydu. İlk zamanlar duyduğu tiksintiden dolayı elini dahi sürmemişti yorgana. Fakat önce pek pahalı kıyafetleri eskimiş sonra farklı kişilerden gelen aşk mektupları şöminede yanmıştı. Yanan mektuplardaki sevgi sözcükleri de pahalı mürekkepler de ısıtmamıştı onu. Şimdilerde bu yorgana sarılmış yatarken mektupların hissettirdikleri karışık zihninde tozlanmış bir hatıradan fazlası değildi.

Yerinde biraz doğrularak masanın üzerindeki kristal bardağa baktı. Şömineden yansıyan alevler bardağın desenlerini duvara yansıtıyordu. Şömineye yakın kısımda düzenli ve gösterişli olan desenler uzak noktalarda bozulmuştu. Yavaşça ayaklandı ve sarsak adımlarla bardağa doğru ilerledi. Günlerdir yaptığı gibi kıyafetinin bir parçasıyla bardağı temizledi. Bardak kirlenmemişti. Fakat o temiz olduğundan emin olmak istedi. Hala yeni ve temiz bir şeye sahip olmak rahatlatmıştı zihnini bir süre. Bardağı biraz havaya kaldırdı. Şekilli camın ardından oda daha katlamalı bir hale geldi. Ardından bardağın arkasındaki görüntü yavaşça değişti. O pek sevdiği pembe kabarık elbise belirdi birden üzerinde, bukle bukle dökülen saçları ipek gibiydi. Gözünün önüne düşen bir perçem saç korkuttu onu. Saman sarısı saçlarının aksine griden beyaza çalan bu saç onun muydu? Güzel pembe elbisesine kaydı bakışları, etekleri yer yer yırtılmıştı. Sendeledi fakat hızla silkелendi. Eskisi gibi bir balo salonundaydı işte. Hafif bir müzik çalıyordu. Sohbet eden insanların seslerini duyabiliyordu. Önemli olan tek şey buydu. Elindeki bardakla biraz ilerideki insan yığımına doğru ilerledi. Fakat balo salonunun altın varaklı sütunundan yansımaya takıldı bakışları kısa bir an. Pembe kabarık elbisesi yerine yamalı yıpranmış turuncu eteği belirmişti, hayır zaten hep o vardı.

Balo salonu silinip gitti, müzik kesildi ve yansımaya baktığı sütün eski kırık aynaya dönüştü. Aynadaki bu korkunç haliyle yüz yüze gelmekten aylarca kaçmıştı. Bu korkunç ızdırap aynanın önünde aylarca kadını beklemiş ve sonunda sırtına binmişti. Hıçkırarak ağlamaya başladı. İçine kmş yanakları, rengi solmuş dudakları, kirli saçları, eski kıyafetleri... Bu ev gibiydi artık o da. Eski bir yıkıntıydı. Bardağa kaydı bakışları. Hâlâ yeni ve parlaktı. Ardından bardak elinden kayarak yere düştü, hayır elinden kaymamıştı bardağı yere o atmıştı. Bardak hızla yere düştü ve onlarca parçaya bölündü. Etrafa dağılmış cam parçalarına baktı yaşlı gözlerle. Dizlerinin üstüne kp yaklaştı cam parçalarına. Toplayıp birleştirmeye çalıştı delicesine. Her denemede yeniden dağılan parçaların elinde açtığı kesikleri bir an bile umursamadı. Sonunda yorgun düştü. Yenilgiyle düşen omuzlarıyla birlikte, hıçkırıkları sessiz i çekişlere dönüştü. şmineden yansıyan ateşle parlayan kristal bardağın parçalarını izlemeye başladı. Ellerinin acısını hissetmiyordu artık. Acımıyordu pekl fakat artık parçaları birleştirmeye mecali de yoktu kanlı ellerinin. Sabaha karşı şömine söndü. Cam parçaları artık parlamıyordu.

Ayşegül Hapak

DİLDEN DİLE DOLAŞAN HALK HİKAYELERİNİN GERÇEĞİ NE OLABİLİR ? **DELİ DUMRUL HİKAYESİ:**

Meğer hanım, Oğuzda Duha Koca oğlu Deli Dumrul derlerdi bir er var idi. Bir kuru çayın üzerine bir köprü yaptırmıştı. Geçeninden otuz üç akçe alırdı, geçmeyeninden döve döve kırk akçe alırdı. Bunu niçin böyle ederdi? Onun için ki benden deli, benden güçlü er var mıdır ki çıksın benimle savaşınsın der idi, benim erliğim, bahadırılığım, kahramanlığım, yiğitliğim Rum'a, Şam'a gitsin, ün salsın der idi.

Meğer bir gün köprüsünün yanında bir bölük oba konmuştu. O obada bir iyi güzel yiğit hasta düşmüştü. Allahın emriyle o yiğit öldü. Kimi oğul diye, kimi kardeş diye ağladı. O yiğit üzerine dehşetli kara feryat koptu.

Ansızın Deli Dumrul dört nala yetişti. Der: Bre kavatlar, ne ağlıyorsunuz, benim köprümün yanında bu gürültü nedir, niye feryat ediyorsunuz dedi. Dediler: Hanım, bir güzel yiğidimiz öldü, ona ağlıyoruz dediler.

Deli Dumrul der: Bre yiğidinizi kim öldürdü? Dediler: Vallah bey yiğit, Allah Taaladan buyruk oldu, al kanatlı Azrail o yiğidin canını aldı. Deli Dumrul der: Bre, Azrail dediğiniz ne kişidir ki adamın canını alıyor, ya kadir Allah, birliğin varlığın hakkı için Azraili benim gözüme göster, savaşıyım, çekişeyim, mücadele edeyim, güzel yiğidin canını kurtarayım, bir daha güzel yiğidin canını almasın dedi. Çekildi döndü Deli Dumrul evine geldi.

Hak Tasloya Dumrulun sözü hoş gelmedi. Bak bak, bre deli kavat benim birliğimi tanımıyor, birliğime şükür kılmıyor, benim ulu dergahımda gezsın benlik eylesin dedi. Azraile buyruk eyledi kim ya Azrail, var ve o deli kavatın gözüne görün, benzini sarart, dedi, canını hırıldat, al dedi.

Deli Dumrul kırk yiğit ile yiyip içip otururken ansızın Azrail çıkageldi. Azraili ne çavuş gördü ne kapıcı. Deli Dumrulun görür gözü görmez oldu, tutar elleri tutmaz oldu. Dünya alem Deli Dumrulun gözüne karanlık oldu. Çağırıp Deli Dumrul söyler, görelim Hanım ne söyler:

Der:

Bre ne heybetli ihtiyarım
Kapıcılar seni görmedi
Çavuşlar seni duymadı
Benim görür gözlerim görmez oldu
Tutar benim ellerim tutmaz oldu
Titredi benim canım cuşa geldi
Altın kadehim elimden vere düştü
Ağzımın içi buz gibi
Kemiklerim tuz gibi oldu
Bre sakalcıyı akça ihtiyar
Gözceğizi fersiz ihtiyar
Bre ne heybetli ihtiyarsın söyle bana
Kazam belam dokunur bugün sana

dedi. Böyle diyince Azrailin hiddeti tuttu, der:

Bre deli kavat
Gözümün fersiz olduğunu ne beğenmiyorsun
Gözü güzel kızların gelinlerin canım çok almışım
Sakalımın ağardığını ne beğenmiyorsun
Ak sakallı kara sakallı yiğitlerin canım çok almışım
Sakalımın ağarmasının manası budur

dedi. Bre deli kavat övünüyordun: Al kanatlı Azrail benim elime geçse, öldüreydim, güzel yiğidin canını onun elinden kurtaraydım diyordun, şimdi bre deli geldim ki senin canını alayım, verir misin yoksa benimle cenk eder misin dedi.

Deli Dumrul der: Bre, al kanatlı Azrail sen misin dedi. Evet benim dedi. Bu güzel yiğitlerin canını sen mi alıyorsun dedi. Evet, ben alıyorum dedi. Bre Azrail, ben seni geniş yerde istiyordum, dar yerde iyi elime girdin değil mi dedi. Ben seni öldüreyim, güzel yiğidin canını kurtarayım dedi.

Kara kılıcını sıyırdı eline aldı. Azraile çalmağa hamle kıldı. Azrail bir güvercin oldu. Pencereden uçtu gitti. İnsan oğlunun ejderhası Deli Dumrul elini eline çaldı, kah kah güldü. Der: Yiğitlerim Azrailin gözünü öyle korkuttum ki geniş kapıyı bıraktı dar bacadan kaçtı, mademki benim elimden güvercin gibi kuş oldu uçtu, bre ben onu bırakır mıyım doğana aldırmayınca dedi.

Kalktı atma bindi, doğanını eline aldı, ardına düştü. Bir iki güvercin öldürdü. Döndü, evine gelirken Azrail atının gözüne göründü. At ürktü. Deli Dumrulu kaldırdı yere vurdu. Kara başı bunaldı, darda kaldı. Ak göğsünün üzerine Azrail basıp kondurdu. Demin mırıldanıyordu, şimdi hırıldanmağa başladı.

Der:

Bre Azrail aman
Tanrının birliğine yoktur güman
Ben seni böyle bilmezdim
Hırsız gibi can aldığını duymazdım
Tepesi büyük büyük bizim dağlarımız olur
O dağlarımızda bağlarımız olur
O bağların kara salkımlı üzümü olur
O üzümü sıkırlar al şarabı olur
O şaraptan içen sarhoş olur
Şaraplıydım duymadım
Ne söyledim bilmedim
Beylikten usanmadım yiğitliğe doymadım
Canımı alma Azrail medet dedi.

Azrail der: Bre deli kavat bana ne yalvarıyorsun. Allah Taalaya yalvar, benim de elimde ne var, ben de bir emir kuluyum dedi. Deli Dumrul der: Peki ya can veren can alan Allah Taala mıdır? Evet odur dedi. Döndü Azraile, peki ya sen ne eylemekli belasın, sen aradan çık, ben Allah Taala ile haberleşeyim dedi.

Deli Dumrul burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı
Nice cahiller seni gökte arar yerde ister
Sen bizzat müminlerin gönlündesin
Daim duran cebbar Tanrı
Baki kalan settar Tanrı
Benim canımı alacaksan sen al
Azraile almağa bırakma

dedi. Allah Taalaya Deli Dumrulun burada sözü hoş geldi. Azraile nida eyledi 40 ki madem deli kavat benim birliğimi bildi, birliğime şükür kıldı, ya Azrail, Deli Dumrul can yerine can bulsun, onun canı azat olsun der.

Azrail der: Bre Deli Dumrul Allah Taala'nın emri böyle oldu ki Deli Dumrul canı yerine can bulsun, onun canı azat olsun dedi.

Deli Dumrul der: Ben nasıl can bulayım, yalnız, bir ihtiyar babam, bir ihtiyar anam var, gel gelelim ikisinden biri belki canını verir, al, benim canımı bırak dedi.

Deli Dumrul sürdürdü babasının yanına geldi.

Babasının elini öpüp söylemiş, görelim hanım ne söylemiş :

Ak sakallı aziz izzetli canım baba
Biliyor musun neler oldu
Küfür söz söyledim
Hak Taala'ya hoş gelmedi
Gök üzerinde al kanatlı Azrail'e emreyledi
Uçup geldi
Benim akça göğsümü bastırıp kondurdu
Hırıldatıp tatlı canımı alır oldu
Baba senden can dilerim verir misin
Yoksa oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın

Babası der:

Oğul oğul ay oğul
Canımın parçası oğul
Doğduğunda dokuz erkek deve kestiğim
aslan oğul
Penceresi altın otağımın kabzası oğul
Kaza benzer kızımın gelinimin çiçeği oğul
Karşı yatan kara dağım gerek ise
Söyle gelsin Azrailin yaylası olsun
Soğuk soğuk pınarlarım gerek ise
Ona içme olsun
Tavla tavla koç atlarım gerek ise
Ona binek olsun
Katar katar develerim gerek ise
Ona yük taşıyıcı olsun
Ağıllarda akça koyunum gerek ise
Kara mutfak altında onun şöleni olsun
Altın gümüş para gerek ise
Ona harçlık olsun
Dünya tatlı can aziz
Canımı kıyamam belli bil
Benden aziz benden sevgili anandır
Oğul anana var

dedi. Deli Dumrul babasından yüz bulmayıp
sürdü anasına geldi. Der:

Ana biliyor musun neler oldu
Gökyüzünden al kanatlı Azrail uçup geldi
Benim akça göğsümü bastırıp kondu
Hırıldatıp canımı alır oldu
Babamdan can diledim ana vermedi
Senden can dilerim ana
Canını bana verir misin

Yoksa oğul Deli Dumrul diye ağlar mısın
Acı tırnak ak yüzüne çalar mısın
Kargı gibi kara saçını yolar mısın ana

dedi. Anası burada söylemiş, görelim hanım
ne söylemiş : Anası der:

Oğul oğul ay oğul
Dokuz ay dar karnımda taşıdığım oğul
On ay diyince dünya yüzüne getirdiğim oğul
Dolma beşiklerle belediğim oğul
Dolu dolu ak sütümü emzirdiğim oğul
Akça burçlu hisarlarda tutulaydın oğul

Pis dinli kafir elinde esir olaydın oğul
Altın akçe gücüne dayanarak seni
kurtaraydım oğul
Yaman yere varmışsın varamam
Dünya tatlı can aziz
Canımı kıyamam belli bil

dedi, anası da canını vermedi. Böyle diyince
Azrail geldi Deli Dumrulun canını almağa.
Deli Dumrul der:

Bre Azrail aman
Tanrının birliğine yoktur güman

Azrail der: Bre deli kavat daha ne aman
diliyorsun, ak sakallı babanın yanına vardın
can vermedi, ak bürçekli ananın yanına
vardın can vermedi, daha kim verecek dedi.
Deli Dumrul der: Hasretlim vardır, buluşayım
dedi. Azrail der: Bre deli hasretlin kimdir? Der:
El kızı helallim var, ondan benim iki
oğlancığım var, emanetim var,
ısmarlayacağım onlara, ondan sonra benim
canımı alasin dedi.

Sürdü helallisinin yanına geldi, der:

Biliyor musun neler oldu

Gökyüzünden al kanatlı Azrail uçup geldi.
Benim beyaz göğsümü bastırıp kondu
Benim tatlı canımı alır oldu
Babama ver dedim can vermedi
Anama vardım can vermedi
Dünya şirin can tatlı dediler
Şimdi
Yüksek yüksek kara dağlarım sana yaylak
olsun

Soğuk soğuk sularım sana içme olsun
Tavla tavla -koç -atlarım sana binek olsun
Penceresi altın otağım sana gölge olsun
Katar katar develerim sana yük taşıyıcı olsun
Ağıllarda beyaz koyunum sana şölen olsun
Gözün kimi tutarsa
Gönlün kimi severse
Sen ona var
iki oğlancığı öksüz koyma

dedi. Kadın burada söylemiş, görelim hanım ne söylemiş:

Der:

Ne diyorsun ne söylüyorsun
Göz açıp da gördüğüm
Gönül verip sevdiğim
Koç yiğidim şah yiğidim
Tatlı damak verip öpüştüğüm
Bir yastıkta baş koyup emiştığım
Karşı yatan kara dağları
Senden sonra ben neylerim
Yaylar olsam benim mezarım olsun
Soğuk soğuk sularını
İçer olsam benim kanım olsun
Altın akçeni harcar olsam benim kefenim olsun
Tavla tavla koç atını
Biner olsam benim tabutum olsun
Senden sonra bir yiğidi
Sevip varsam beraber yatsam
Alaca yılan olup beni soksun
Senin o namert anan baban
Bir canda ne var ki sana kıyamamışlar
Arşşahit olsun sekizinci kat gök şahit olsun
Yer şahit olsun gök şahit olsun
Kadir Tanrı şahit olsun
Benim canım senin canına kurban olsun

dedi, razı oldu.

Azrail hatunun canını almağa geldi, insan oğlunun ejderhası eşine kıyamadı. Allah Taalaya burada yalvarmış, görelim nasıl yalvarmış:

Der:

Yücelerden yücesin
Kimse bilmez nicesin
Güzel Tanrı
Çok cahiller seni gökte arar yerde ister
Sen bizzat müminlerin gönlündesin
Daim duran cebbar Tanrı
Ulu yollar üzerine
İmaretler yapayım senin için
Aç görsem donatayım senin için

Alırsan ikimizin canını beraber al
Bırakırsan ikimizin canını beraber bırak
Keremi çok kadir Tanrı

dedi. Hak Taalaya Deli Dumrulun sözü hoş geldi. Azraile emreyledi: Deli Dumrulun babasının anasının canını al, o iki helalliye yüz kırk yıl ömür verdim dedi. Azrail de babasının anasının derhal canını aldı. Deli Dumrul yüz kırk yıl daha eşi ile ömür sürdü.

Dedem Korkut gelip destan söyledi deyiş dedi. Bu destan Deli Dumrulun olsun, benden sonra alp ozanlar söylesin, alını açık cömert erenler dinlesin dedi.

Dua edeyim hanım: Yerli kara dağların yıkılmasın. Gölge koca ağacın kesilmesin. Taşkın akan güzel suyun kurumamasın. Kadir Tanrı seni namerde muhtaç etmesin. Ak alnında beş kelime dua kıldık, olsun kabul. Derlesin toplansın günahınızı adı güzel Muhammede bağışlasın hanım hey!

PEKİ GERÇEĞİ NASIL SİZCE ?

Dilden dile dolaşan bu hikayeler ne tam anlamıyla gerçek ne de tam anlamıyla kurmacadır. Tabii ki bu hikayelerde anlatılanlar gerçekleşmiştir ama bir insanın Allah ile konuşması, Azrail'i görmesi gibi şeyler olanaksızdır. Böyle kısımlar biraz abartma, biraz da kurmacadır. Peki sizce bu hikaye gerçekte nasıl olmuştur ? Gelin bir de bu hikayeyi benim gerçek hayata göre yorumlamamla okuyun:

Dumrul gerçekten deli mi ? Ya çok akıllıysa? Sonuçta kendinin herkesden güçlü olduğunu düşünüyor ve diğer insanlar gibi çalışmak yerine o köprüyü kullanan, kullanmayan herkesden para alıyor. Belki de herkes onu deli sanarken o para kazanmanın kolay bir yolunu bulmuştur.

Gelelim hikayemizin başlangıcına, bir gün Dumrul'un köprüsünün yanındaki ovada bir yiğit ölür. Yiğide bakar daha gencecik, yağız bir delikanlı. İşte tam da o anda fark eder

Dumrul, ölümün ne kadar ansızın olabileceğini. Bunca zaman en güçlü olarak hep kendisini görmüştür fakat ölümü, Allah'ı hiç düşünmemiştir. Allah tek bir lafıyla onu canından edebilecek kudrete sahiptir ne de olsa. Dumrul ilk defa o gün bunun çok net farkına varır.

Ardından Dumrul'un dikkatini ağıt yakanlar çeker. Bazıları oğul, bazıları kardeş diye ağlamaktadır. İçlerinden birinin, Allah'a yiğidin canını değil kendi canını alması için yalvardığını duyar. Ve düşünür. Gerçekten bir insan başkası uğruna kendi canını verebilecek kadar o kişiyi sevebilir mi? İşte tam da bu sorunun cevabını merak ederek bir oyun oynamaya karar verir?

Ne demişler adı çıkmış 9'a inmez 8'e. Dumrul da deli olarak bilinmiyor mu zaten? Koşmuş varmış hemen babasının yanına Azrail canımı almaya geldi diyerek. Babasının canı tatlı imiş. Bağ , bahçe, binek vermeyi teklif etmiş fakat canını vermeyi katiyen istememiş. Babası canını vermeyecek olunca bu sefer de koşmuş varmış annesinin yanına. Annesinin de canı tatlı imiş. O da aynı babası gibi canı hariç her şeyi vermeye hazırmış. Bakmış ne annesi ne de babası Dumrul uğruna canından vazgeçmiyor. Bunu gören Dumrul oyuna devam ederek helallisinin yanına gitmeye ve tepkisini görmeye karar vermiş.

Koşmuş varmış helallisinin yanına ama yaşlı anne, babasının vermediği canı; elin gencecik, güzel kızından istemek de olmaz tabii. Almış kızı karşısına, "Azrail benim canımı almaya geldi. Tüm malım, mülküm senindir. Benim yokluğumda sevdiğin biriyle evlen, çocukları öksüz koyma." demiş ardından vasiyet mektubunu vermiş.

Ama kız ağlamaya ve Allah'a yalvarmaya başlamış "Alcaksan benim canımı da al Rabbim. Ben Dumrul'suz yaşayamam." demiş. Kızın kendisine olan aşkını gören Dumrul her şeyi anlatmış kıza.

Kız önce böyle bir oyun oynadığı için Dumrul'a çok kızmış ardından ise Dumrul yaşayacağı için çok mutlu olmuş. Sıkıca sarılmışlar. Karşılarına ölüm dahi çıksa birbirlerini bırakmayacaklarına dair söz vermişler ve mutlu mutlu evlerine, oğullarının yanına gitmişler.

O günün akşamında Dumrul'un anne ve babası vefat etmişler.

Eylül Aktaş

Issız Bir Sokakta Bulduğum Defterde Yazan Şiirler

En karanlık gecelerim hep sabah aynanın karşısında başlar
Gidenler o kadar çok ki artık önemsizdir yaşlar
Kendimi zorladım bugün ancak akmadı gözümünden yaşlar
Ve o kadar kötü yazarım ki dalga bile geçmez insanlar

Sen gidiyorsun bu akşam
Bense kelimelerinle yalnız oturuyorum
Son sözlerinin fontu değişiyor teker teker
Mutluluk, ayrılık, pişmanlık, kıskançlık

Bu insanlar ne çok severler beylik sözleri
Her insan ikinci bir şansı hak eder derler
Oysaki önemli olan şansı hak etmek değil
Başkasının vereceği şansa muhtaç olmaktır

Yaşama işini ciddiye almak gerekiyordu
Ağır ağır adım adım yaşamalıydık

Kendimi amansız mahkemelerimde yargılarken
Hiçbiriniz sessiz çılgınlığımı duymadı
Onlardan öyküler şiirler yaptım
Ama yine kimse okumadı

Yeterince zavallı olamadığım için mi hiç sevilmedim
Yoksa siz fazla mı iyiydiniz bana karşı
Yoksa bende miydi hata
Yine ve yine başka maskeler taktım
Bugün kendim oldum ve bıçağı...

• M O Z A i K •